

Északi-osztják nyelvtanulmányok.

(Első közlemény.)

A finnugorság legtávolabbi csoportjának, az osztják népnek a népköltési termékeiből szándékozom itt mutatványokat közölni. Az anyaggyűjtésre az 1898. és 1899. években nyílt alkalmam, a mikor is, mint a ZICHY-expediczió nyelvésze, egész esztendőt tölthettem az északi osztjások között. Utazásomnak a főcélja tulajdonképpen a hatalmas REGULY-féle gyűjtemény megfejtése volt. A helyszínén azonban csakhamar meggyőződtem róla, hogy az osztják népköltésnek ilyenmű termékei ma már kiveszőfélben vannak. Annál nagyobb buzgósággal fogtam az értékes gyűjtemény megfejtésének munkájához. A minden magyarázó jegyzet nélkül maradt szövegek értelmezéséhez azonban elkerülhetetlenül szükséges volt előbb egy jó csomó eredeti, legnagyobbbrészt folklorisztikai szöveget (meséket, hősi énekeket, a medvekultuszra vonatkozó énekeket és istenidéző igéket) gyűjtenem. Az így nyert anyag segítségével aztán lassanként sikerült behatolnom a REGULY-féle énekek rejtelseibe is. Hogy ez miképpen történt, arról a Magyar Tudományos Akadémia elé terjesztett jelentésemben*) bővebben szoltam. Egyébként azóta már a REGULY-féle szövegek egyharmadát megfejtve is közzétettem.**)

*) Nyelvészeti tanulmányítam az északi osztjások földjén. Budapesti Szemle 1905. évf. 345. sz. 354—395. l.

***) Osztják népköltési gyűjtemény. Sammlung ostjakischer Volksdichtung. (Zichy Jenő gróf harmadik ázsiai utazása V. kötet.) Budapest, Leipzig, 1905.

Az északi osztjások a tobolszki kormányzóság északi részében az óriási kiterjedésű (647,467 □ km.) berjozovi kerületben laknak. A hatalmas Ob folyam mentén húzódnak észak felé, elfoglalják ennek nagyobb és kisebb mellékfolyóit is. Nyugatról a vogulokkal szomszédosak, észak és kelet felé pedig a nomád szamojédekkel határosak. Az itt lakó másfajú népek (inorodci) között, ú. m. a vogulok, szamojédek és a zürjének között (ez utóbbiak Berjozovban, Muzsiban és Obdorszkban laknak) számra nézve az osztjások foglalják el az első helyet, sőt majdnem az összes lakosságnak a felét teszik, a számuk 9100 körül van. Főfoglalkozásuk a vadászaton kívül a halászat és a rénszarvas-tenyésztés. Szigorúan ragaszkodnak ősi hitükhöz (a pogánysághoz), jöllehet nagy részük meg van keresztelve.

Az északi osztjakság területén már AHLQVIST is (Über die Sprache der Nord-Ostjaken. Helsingfors, 1880.) három nyelvjárásvidéket különböztetett meg. Ezek a következők: 1. a kondinszki nyelvjárás-terület Szamarovo és Berjozov között; 2. a berjozovi nyelvjárás, mely az Ob mellett Muzsiig terjed, s magában foglalja a Kazym, Vogulka és Szinja folyók vidékeit is, és 3. az obdorszki nyelvjárás, a mely az Ob és mellékfolyói mellékén Muzsától északra a sarki részekig húzódik.

Az így megjelölt nyelvjárásvidékek bár sokszor nehezen, de mégis csak közlekedhetnek egymással, csupán a legtávolabbi pontok ú. m. a kondinszki és az obdorszki nyelvjárás tesznek e tekintetben kivételt. Egyébként pedig, ha a nyelvi eltéréseket tekintjük, még helyesebben megtehetnénk az osztályozást az egyes folyóvidékek szerint. Az egyes folyók mellékén ugyanis összetartozó (rokon) nemzetségek laknak, ezek a legtöbbször még nyelvi tekintetben is különválnak a szomszédos törzsektől. Sőt úgy vettem észre, hogy idővel még az egyes nemzetségek nyelvjárása is változik, más-más kialakulást nyer, mert az osztjások rendszeren idegen törzsből házasodnak. Az asszonyok nyelvjárásának hatása következtében az ifjabb nemzedék nyelve már kisebb-nagyobb változást mutat (Ez annál könnyebben lehetséges, mert egy-egy faluban sokszor csak három-négy család lakik.). Ezt a jelenséget leginkább észlelhetjük az obdorszki osztjásoknál, a kik akárhányszor szamojéd nőt vesznek feleségül és a Vogulka folyó vidékén, a hol igen gyakran vogul nőkkel házasodnak össze.

A három északi nyelvjárás közül tüzetesen csak kettőt, ú. m. az obdorszkit és a berjzovit tanulmányoztam. Az a nyelvi anyag, a melyet itt nyújtok, e két nyelvjárássterületről való. A szövegek megválasztásánál különös tekintettel voltam arra, hogy azok mennél hívebb képet adjanak a köznyelvről. Az úgynevezett hősi énekek és mythologiai regék nyelve nagyban eltér ettől. Később azonban ilyeneket is fölveszek a szövegek közé, hogy az osztják népköltés termékeiről lehetőleg teljes képet nyújthassak.

A szövegeket nyomban követi a szójegyzék, ebben azonban csakis a szövegekben előforduló szók lesznek fölvéve. Szándékomban van ugyancsak itt egy kis nyelvtani vázlatot is adni, a mely nagy vonásokban e két nyelvjárás főbb sajátosságait fogja föltüntetni s a szövegek olvasásához, helyes megértéséhez támasztékot nyújt.

Átírásomban alkalmazkodtam a Finnisch-ugrische Forschungen hangjelöléséhez, mely már ismeretes a nyelvészeti irodalmunkban. Ettől csak annyiban térek el, hogy a berjzovi nyelvjárásban előforduló zöngétlen spirans *l*-hang jelölésére a SZINNYEI ajánlotta *l*-t használok, a melyet KARJALAINEN is elfogadott.*) A tökéletlenül képzett hangok labializálását KARJALAINEN után *ò*, *ã* és *ï* jegyekkel jelöltem meg. Ugyancsak KARJALAINEN után *š*- és *ž*-vel jelölöm az *s*-, *z*-hangok palatalizált alakjait, a mikor a nyelv elejének erős domborításával vannak képezve.

A ' jel mássalhangzók között zöngétlen átmenetet jelöl, a zöngés mássalhangzó előtt vagy után = zöngétlen elő- vagy utó-rész. Az időmértéket háromféleképpen tüntettem föl: a rövid hangzót rendszeren jel nélkül, a félhosszút ` jellel, a hosszút pedig - jellel.

A főhangsúly az északi osztjákban rendszeren az első szótagon van, a mellékhangsúly pedig a harmadikon. Az igekötő elenyészteti az alapszó hangsúlyát, úgyszintén a tagadó és tiltó szócskák is az utánuk következő igéet vagy igerészű névszóét. E tekintetben a kazymi nyelvjárásban jelentékeny eltérések vannak. (L. KARJALAINEN nagybecsű hangtörténeti munkáját. 270—274. lap.)

*) Zur ostjakischen lautgeschichte. I. Über den vokalismus der ersten silbe. Helsingfors, 1904.

I. Szövegek.

a) Obdorszk vidékéről.

1. *Lòηγær sut uèrl.*

sāuær pàm lîl pàmpai xoá. pàm lîdal svrät uglöl uássa, nāuærlynda pidas, tut xoá joxtas, tut pèlā lauðl: «si pàmpai nox-luū!» — «pàmpai mola ādēm uèrəs?» — «pàmpaina uglēm uássa.» — nvy liūmæn tvrāina āt uásla (uglæn)!» — «sasā tut, seda ðlà!»

sāuær iəŋ'k-silna nāuærməs. «iəŋ'k, tām tut xōrdi!» iəŋ'k lauðl: «tut mola ādēm uèrəs?» — «tut pàmpai an' lîl.» — «pàmpai mola ādēm uèrəs?» — «pàmpaina uglēm uássa.» — nvy liūmæn tvrāina uglæn āt uásla!»

sāuær nāuærəs iəŋ'kuès xoá. «iəŋ'kuès tām iəŋ'k iènzī!» iəŋ'kuès lauðl: «iəŋ'k mola ādēm uèrəs?» — «iəŋ'k tut an' xōratl.» — «tut mola ādēm uèrəs?» — «tut pàmpai an' lîl.» — «pàmpai

1. Az egér törvényt tesz.

A nyúl füvet eszik a fűrakásnál. Fűevése közben a nyelvét megvágta (tk. a nyelve megvágatott), ugrálni kezdett, a tűzhöz érkezett, a tűznek szól: «Ezt a fűrakást fald föl!» — «A fűrakás micsoda rosszat tett?» — «A fűrakás a nyelvemet megvágta.» — «Te ettél (tk. a te evésed helyén), hadd vágja!» — «Várj csak tűz, itt légy!»

A nyúl a víz szélére ugrott. «Víz, ezt a tüzet oltsd ki!» A víz szól: «A tűz micsoda rosszat tett?» — «A tűz nem eszi meg a fűrakást.» — «A fűrakás micsoda rosszat tett?» — «A fűrakás a nyelvemet megvágta.» — «Te ettél (tk. evésed helyén), a nyelvedet hadd vágja meg!»

A nyúl a víziszörnyeteghez ugrott. «Víziszörnyeteg, ezt a vizet idd ki!» A víziszörnyeteg szól: «A víz micsoda rosszat tett?» — «A víz a tüzet nem oltja ki.» — «A tűz micsoda rosszat tett?» — «A tűz nem eszi meg a fűrakást.» — «A fűrakás micsoda rosszat tett?» — «A fűrakásnál évésem alkalmával (tk.

mola ādam űerēs?» — «*pāmpai űoza liuməm tvṛaina uűlēm űaśsa.*» — «*nűű liumən tvṛaina nűű uűlən āt űaśla!*»

sāűer nāűerēs, ioutliṛidi kat űiṛi ḍēs. «*űiṛiűən, si iṛṛ'kṛēs ioudālən!*» — «*si iṛṛ'kṛēs mola ādam űerēs?*» — «*iṛṛ'kṛēs iṛṛ'k an' iṛṣl.*» — «*iṛṛ'k mola ādam űerēs?*» — «*iṛṛ'k tut an' űōrətł.*» — «*tut mola ādam űerēs?*» — «*tut pāmpai an' ləl.*» — «*pāmpai mola ādam űerēs?*» — «*pāmpaina uűlēm űaśsa.*» — «*nűű liumən tvṛaina uűlən āt űaśla.*» — «*sasā, ioutliṛidi űiṛiűən ḍlātən-sā!*»

sāűer nāűerēs. kət niű iāndəsłəűən. «*niűən iṛṛḍliēndət űos-ḍṛətliṛālən!*» *niűən lauləűən:* «*űiṛiűən mola ādam űer'səűən?*» — «*űiṛiűən űēs an' ioutləűən.*» — «*űēs mola ādam űerēs?*» — «*űēs iṛṛ'k iṛṣti an' litł.*» — «*iṛṛ'k mola ādam űerēs?*» — «*tut an' űōrətł.*» — «*tut mola ādam űerēs?*» — «*tut pāmpai ant kusmal.*» — «*pāmpai mola ādam űerēs!*» — «*pāmpaina uűlēm űaśsa.*» — «*nűű liumən tvṛaina uűlən āt űaśla!*» — «*niűən sasā, ḍlātən-sā, mā ninən lṛṛātłlām.*»

helyén) a nyelvem megsértődött.» — «Te ettél, a te nyelved hadd sérüljön meg!»

A nyúl [tovább] ugrott, két lövő embert talált. «Emberek [dual.], ezt a víziszörnyeteget löjjétek meg!» — «Ez a víziszörnyeteg micsoda rosszat tett?» — «A víziszörnyeteg a vizet nem iszsza.» — «A víz micsoda rosszat tett?» — «A víz a tüzet nem oltja.» — «A tűz micsoda rosszat tett?» — «A tűz a fűrakást nem eszi.» — «A fűrakás micsoda rosszat tett?» — «A fűrakás a nyelvemet megvágta.» — «Te ettél, a te nyelvedet hadd vágja!» — «Ej, ej! lövő emberek várjatok csak!»

A nyúl [tovább] ugrott. Két asszony varrogatott. «Asszonyok [dual.], az íj-idegeket vágjátok el!» Az asszonyok szólnak: «Az emberek micsoda rosszat tettek?» — «Az emberek a víziszörnyeteget nem lövik meg.» — «A víziszörnyeteg micsoda rosszat tett?» — «A víziszörnyeteg vizet inni nem akar.» — «A víz micsoda rosszat tett?» — «A tüzet nem oltja.» — «A tűz micsoda rosszat tett?» — «A tűz a fűrakást nem égette el.» — «A fűrakás micsoda rosszat tett?» — «A fűrakás a nyelvemet megvágta.» — «Te ettél, hadd vágja meg a nyelvedet!» — «Asszonyok várjatok csak, majd elbánok veletek!»

sāuær nāuærəs, lōγγær dēs. lōγγær siäləmal-kəmna oη'gəlna wγəs. «lōγγær malai χanādhiilən?» sāuær lauəl: «lōγγær, niγən mosaiət ārətəlna ēuətliłə!» lōγγær lauəl: «niγən χoza mà uèr an' twiləm.» — «uèr-ki an' twilən, àm'βοχpōzēχna duəl lwp-tōγərłəm.» — «andəm! -- lōγγær lauəl — mà manləm niγən χoza.»

niγən lauələγən: «χuiγən iōγəliəndət min ēuətləmən.» — χuiγən lauələγən: «iōγəliəndəmən àl ēuətlilə! min uès ioutləmən.» uès lauəl: «manəm àl ioudələn! ma iη'k ièšlēm.» — iη'k lauəl: «manəm àl ièhzi! mà tut χōrətłəm.» tut lauəl: «manəm àl χōrdi! ma pəmpai lilem.» pəmpai tutna kuzəm'sa, mola ārət pəm əs, ārətəlna kuzəm'sa. lōγγær sut uèrəs.

2. Svrt.

àsni sōziliηdal svrət ioyanna svrt χuləs. «nny, lauəl, uèrviè uoləγ χui əsən! ittam χandi nēγo uèlβəslədi pvrəiel, χandi, nēγoina siäləliəγi, put-kōrdi nəlna ioutliəγ, seda i χollən.»

A nyúl [tovább] ugrott, egeret talált. Az egér a mint meglátta, bement a lyukba. «Egér, miért bújsz el?» A nyúl szól: «Egér, az asszonyok holmiait mind valamennyit rágd el! (tk. vágd el.)» Az egér mondja: «Az asszonyokhoz semmi közöm (tk. dolgom) sines.» — «Ha nincs közöd, a lyuk száját (tk. ajtaját) ebfejjel zárom le.» — «Nem a! — mondja az egér — megyek az asszonyokhoz.»

Az asszonyok szólnak: «Az emberek íjidegeit mi elvágjuk.» Az emberek szólnak: «A mi íjidegeinket ne vágjátok el! mi a víziszörnyeteket meglőjük.» A víziszörnyeteg szól: «Engem ne lőj-jetek meg! a vizet megiszom.» A víz szól: «Engem ne igyál meg! a tüzet kioltom.» A tűz szól: «Engemet ne olts ki! a fűrakást megeszem.» A fűrakás a tűztől elhamvasztatott, a mennyi fű csak volt, mindvalamennyi elhamvadt. Az egér törvényt tett.

2. A csuka.

A medve lépegetése közben a folyóban a csuka fölvetődött. «Te, mondja, valóban derék ember vagy! Itt van az osztják ember vadászati ideje, ha az osztják ember meglát, . . . vasnyállal lő rád és itt halsz meg.» A medve kétfelé nézeget: «Itt, úgy-

àsñù kätis̄ uanduīl. «çoi — laūäl — seda mà kin̄žəm palem n̄əyçoī p̄ödər'l?» svrt laūäl: «n̄əy paləmən çada tv̄ilən?» àsñù pūiäl eltī am'səs, uanduīl: n̄əməza ūanlta an' litl. svrt laūäl: «selta-gī ioutläīən, sī aməstən tv̄äina īəra al-k̄örilən.» àsñù laūäl: «n̄əy çada p̄ödər'lən?» — «mà tàdà tàm ösəm!» selta uantselī, ioȳän kudəβna īəna' pā aməsl. svrt laūuīl: «n̄əyçoina ūelläīən, l̄iläīən, çundsi-çarti an' īilβälälən.» àsñù laūäl: «n̄əy ūelläīən, pà an' īilβälälən.» — «mà, laūäl, svrməm-ki andəm, çandī n̄əyçoina ūèrl̄i iux çurina ponläīəm; çandī çoī manəm èuotlīyda īil, selta mà ligàsłəm, çuri pozina ūaraskələm, ūèrl̄i iux çurəl p̄ələk-täȳnəm'l, mà si-kəmna ūèritłəm. n̄əy, laūäl, pilyä-kəmna ollən, sidī pà çolna ittam iwràsłən.» ittam àsñù ligàzəs, ligàsman orna n̄əuər-məs, n̄əuərmal svrät jelta-kurna tuy'k-soç p̄əlçət īəy'kna äləm'säīət. svrt laūäl: «uolän çoī çolna ligàzəs. ligàzà! törəm n̄əy and ösən!» àsñù manəs, svrt pà manəs, çolas̄ man'sət, çoina ösla.

àsñù sözil̄iydal svrät īəy'k-sil̄na svrt siīäləs. «mà n̄əyən l̄èžätłəm, laūäl.» àsñù selta n̄əuərməs, ittam svrt kutpəl èuəlt

mond, nálam erősebb ember kicsoda beszél?) A csuka szól: «Hozzád fogható erős hol lenne?» A medve a fenekére leült, nézeget: semmi sem akar közeledni. A csuka mondja: «Aztán ha meglőnek, ültő helyedben oldalra esel.» A medve szól: «Te hol beszélsz?» — «Én itt volnék, la!» Aztán látta, a folyó közepén ül valóban. A csuka csak mondogatja: «Az osztják ember meglő, megesznek, sohase támadsz föl.» A medve mondja: «Ha téged megölnek, te sem támadsz föl.» — «Én, úgymond, ha nincs itt a halálom [ideje], kikészítetlen fateknőbe tesznek, az osztják ember engem elmetélni jön, aztán megharagszom, a teknőt a farkammal megcsapom, a kikészítetlen fateknő kettéreped, én ilyenre is képes vagyok.» — «Te, úgymond, olyan vagy mint a szunyog és még nagyra vagy.» Erre a medve megharagudott, haragosan az erdőbe ugrott, ugrása közben a hátsó lábával egész mohrakást emelt a vízbe. A csuka mondja: «A derék ember még megharagudott. Csak haragudj, nem vagy te isten!» A medve ment, a csuka is ment, hova mentek, ki tudja.

A medve lépegetése közben a víz szélén csukát pillantott meg. «Majd elbánok veled», mondja. Aztán a medve [oda]ugrott

mouna lvsksèli, pozəl èuəlt kätllsəlì, χοιδι̇ iux χοζα ογəl si sèηk-səlì, τογοςìk pon'səlì. tamotta lausèn: «mà iilβäläləm» — ittam sèmläntèlna kim-päksət.» svrt pèlè àsnì uantman làiil, χαδα ol. «an' iilβälälən vndi» — àsnì lauəl.

svrt àsnìna àlèm'sa. «ma nvvèn kanzəm mouna tülèm.» àsnìna tùsa, iux-lër ilbina pon'sa. «mosa poràina lidət and osləm, si poràina mà nvvèn lilem.» àsnì manəs, sòzil'iil. χου iov'əs, uàn iov'əs.

«mà lidət tvisəm vndi, tàm χvtil mà lidət mozätmèm andàm.» — àsnì svr'al pèlè manəs, svr'al χοζα ioytəs, svr'al v'islì, ογəl male iìηktəda pidəm. «mà ittam nvvèn tülèm, χvtil iəzält lida màsl, iəη'k-sil lèpsìk mà svγà nvvèn lilem, nvvèn lidì iubina iəη'k ièslèm, iəη'k seda uànna àt ol!» lou svr'al tùslì, iəη'k-silna pon'səlì, svr'l pèlè uantl: «matta lausən: «mà iilβäläləm» — pādəm χul-idi χundi pàtsàian, χundi iilβälälən.» svrt pozəl selta uàraskəlì, ittam àsnì nàuərməs, svrt kätllta luttəsli,

és a csukát a derekánál (tk. a közepénél) fogva a földre kihajítja, a farkánál fogva megragadta, egy ledöntött (tk. nyugvó) fához verdesi a fejét, egy kissé odább letette. «A multkor azt mondtad: 'én föltámadok', — íme mind a két szemed kifordult.» A medve a csuka felé nézve áll, hol van. «Talán mégse támadsz föl» — mondja a medve.

A csukát a medve fölemelte. «Én tégedet száraz földre vislek.» A medve elvitte, a fa gyökere alá tette. «Majd ha ennivalót nem találok, akkor megeszlek.» A medve ment, lépeget. Hosszú ideig ment, rövid ideig ment.

«Mintha volna nekem ennivalóm, ma ennivalót nem szereztem.» A medve a csukája felé ment, a csukájához érkezett, a csukáját vette, a feje már nyüvesedni kezdett. «Most már vislek tégedet, a nap felé fordulva (a nappal szemközt) kell enni, a víz széléhez közel eszlek majd meg, miután megettelek, vizet iszom, a víz hadd legyen közel ide!» A csukáját vitte, a vízszélére tette, a csukája felé néz: «A multkor [azt] mondtad: 'én föltámadok' — fagyott hal módjára megfagytál, mikor támadsz föl.» A csuka egyet csapott a farkával, a medve [utána] ugrott, a csukát nem tudta megfogni, a csuka ment egyfolytában és a vízbe

svrt manmal itna iəŋ'kna il-łəŋəs. əsnī kuš-ɣatsa uandrīl, sɛmna an' n̄ila. l̄ar kudeβ ɛuəlt svrt noɣ-ɣ̄uləs, sidi laūl: «əsnī malai an' l̄isən manəm?» — əsnī top al-uantl. «mà mattəlna lausəm, svrməm-gi andəm, l̄ida an' uèrəm'lən.»

əsn̄i manəs. sidi sòzilīj̄idal svrət pilŋəŋà iis, pvm̄m̄i iis. əsn̄i laūl: «mà-sà iɛza iəŋ'kna oɣəlləm.» əsn̄i ior̄anna, iəŋ'kna ɔyləs. əsn̄i ielta kət kurəl kətllsa, iəŋ'k ilbina v̄u iəz̄əlt ilis̄ tald̄a pitsa, əsn̄i noɣos uurətl, uurətl, azət an' šitl. əsn̄i laūl: «ɣoina kətllsəim̄ tādà?» əsn̄i uɣəl-ūs ɛuəlt, n̄v̄l-ūs ɛuəlt iəŋ'k ləŋda pidəs. əsn̄i si-kuš uurətl noɣos, ielta kət kurəl i-kəmna kətllsaiŋən, n̄əmatti kurəl an' šitl, əsn̄i azət si ɣold̄a utš̄iis. l̄iləl, aiī iis, si-kəmna əsn̄i ɛsləm'sa.

əsn̄i uur̄aina ūdī ioytəs, iəŋ'gəl p̄vrgatta an' uèridəs. əsn̄i ūdī, moyna ioytəs, iəŋ'k p̄lə uantman al-əm̄sl. ior̄an̄ kudəβ ɛuəlt svrt noɣ-ɣ̄uləs, sidi laūl: «əsnī ɣodī al-puŋald̄a pitsən?» əsn̄i n̄əm̄za p̄dər'ta an' litl. «əsnī ɣd̄ləndà! mà matta lau-

alámerült. A medve bármerre nézdegél is, szemmel nem látható [t. i. a csuka]. A tó (v. áradvány) közepén a csuka fölmerült, így szól: «Medve, miért nem ettél [hát] meg?» A medve csak néz. «A multkor megmondtam, hogy ha nincs itt a halálom ideje, nem tudsz megenni.»

A medve ment. A mint így lépdel, szunyogosra, hőségre vált [az idő]. A medve mondja: «Már csak belemegyek egy kissé a vízbe.» A medve a folyóba, a vízbe belement. A medvének a két hátulsó lábát valami elkapta, a víz alatt a folyással szemben lefelé kezdi húzni, a medve erőlködik fölfelé, erőlködik, mind hiába! A medve szól: «Ki fogott meg engem itt?» A medvének az orrán-száján keresztül kezdett a víz bemenni. A medve bármennyire erőlködik is fölfelé, a két hátulsó lába egyformán meg van fogva, az egyik lábát sem bírja kiszabadítani. A medve már-már egészen meg akart halni, a lélekzete elszorult (tk. kicsinyé lett), ekkor a medvét eleresztették.

A medve csak erőlködve jutott a partra, még a vizet se tudta magáról lerázni. A medve a partra, a földre kijutott, a víz felé tekintve csak ül. A folyó közepe táján a csuka fölvetődött, így szól: «Medve, hogyan kezdél lélekzeni?» A medve

səm: «*nyy mola uul lül trilen?*» mà *nyyèn mundr il-ki täl'sèm* loln, *nyy çolna i çytl-sis an' uèritsèn.* mà *matta tìlës-kèm çoi-səm,* àsnù *nyy tìlës-kèm-ki çoisèn loln,* *noçàien aràtèlna nykta-sàiet loln,* *soçen tèlna loln lèis.*

3. *n à lu à l t s a m ç o i.*

i purës ìmi àdøl ol, *katra pvràina lou çil tris.* *çiløl çolmal,* *çiløl èuelt top uèrøy nàluàltsamèt,* *uèrøy ötölèçèt çàssèt.* *çiløl nàl uèrmal svçat jàsl èuədës,* *ötölèçèt uèrrì iüsèt,* *uàltsamèt uèrrì iüsèt.* *ìmi si çil-uèrèt sàuisèli,* *nàluàltsamèt,* *ötölèçèt naurèm-idi òndəβna pon'sèli,* *lābat çytl noçaltsèli,* *lābat at noçaltsèli.* *sidi noçaltal èuelt çal'lada pidës,* *ìmi nvməsl: «törəm manèm mosa si pàrdës».* *tutl vles,* *naurèməl kiltəda pidës,* *sàsna uisli,* *logotsèli,* *uantsèli: çui-naurèm.* «*çylda utsiməm tvçà èuelt törəm manèm naurèm pàrdës,* *çui-naurèm.*»

si naurèm sidi ènmətal èuelt noçəmdidj louàttè iis, *siski,*

semmit sem akar beszélni. «Medve, hallgass ide! Én a multkor mondtam: „Neked talán valami nagy lelked van?” — Ha az elébb lehúztalak volna [a víz alá], te még egy napig se birtad volna ki. Én a multkor egy hónapig feküdtem, te medve, ha te egy hónapig feküdtél volna, a húsod egészen megnyüvesedett volna, a bőröd [is] egészen elrothadt volna.»

3. A nyilforgács-férfi.

Egy öreg asszony egyedül van, régente volt neki unokája. Az unokája meghalt, az unokája után csak véres nyilforgácsok és véres gyalúforgácsok maradtak. Az unokája nyilcsinálás közben a kezét elvágta, a finom gyalúforgácsok véressé lettek, a nagyobb forgácsok véressé lettek. Az asszony im unokája vérét megőrizte, a nyilforgácsokat, a finom forgácsokat gyermek gyanánt bölcsöbe tette, hét nap ringatta, hét éjjel ringatta. A mint így ringatja, egyszer csak sirni kezdett. Az asszony gondolja: «Az Isten nekem im valamit rendelt.» Tüzet gyújtott, gyermekét keltetni kezdte, a térdére vette, megmosta, látta: fiúgyermek. «Immár halni készültem, mikor az isten nekem gyermeket adott, fiúgyermeket.»

Miközben ezt a gyermeket így növeli, az lóto-futóvá lett,

uai-xul ueldi louàtti iis. sidi oldal euelt ittam imi iəŋ'k tuda and
 ētl, iuy tuda and ētl. nauřemalna iuyel seuerla i iəŋ'gəl tōtliiŋla.
 nóřs-, uaiŋkur euetti louàtti iis. xādaiel imi top līl pà xōiŋl. xā-
 daiel imi xulilē uai nóřaina lābētlēdē. imi lauēl: «xīliē, ittam
 nēŋxōi iisən, mē nŋhèn nēmna ponlēm, mē pondi nēmən ādēm
 āt ol, iəm āt ol, sidi twi: «nāluātsam xoi». numpəŋən (nŋŋ
 numbən) uul xoina «nāluātsam» nēmən sidi āt lauilla».

imi iāstal: «nēmndi xoi ōsən, māzəŋ mola mouna an'
 iorētlen, xīliē, nēŋxoi iāzəŋna āl euēlā!» tām xōlēm pāiārt pa-
 lātna xādən xōza mola lāillən, tām twāiən euelt niŋ manəm
 niŋisuy kanzā!» — «niŋ manəm niŋisuy iōsl xolas manəm, ma
 xundi uantsēm.» — «lāiā, ma nŋhèn malēm!» vzəm ilbi euelt
 kanzāndəs, nēŋxō-oxpōzəŋ louāt sořəmpuŋ ēiltəs. «tām sořəmpuŋən
 kim-ētlētən, ālŋəl euelt kātli!» nāluātsam xoi iorən mola-kēm;
 sořəmpuŋən si-kēmna langəl uldi lōskē, sořəmpuŋən xolas lāriŋl,
 sūis manā! sořəmpuŋən xada uolūil, sořə seda uandūiā!»

madár-, erdei vad- és halfogó nagyságnnyira növekedett (tk. jött).
 A mint így van, az asszony már vizet hozni nem megy, fát
 hozni nem megy, a gyermeke fát vág, vizet hoz. Nyúszt-, erdei
 állat lábát elvágó nagyságnnyira nőtt. A nénikéje (?) csak eszik
 és nyugszik. A nénikéjét tiszta vadhússal táplálja. Az asszony
 szól: «Kis unokám, ime emberré lettél, én neked nevet adok,
 az én adtam név rossz legyen vagy jó legyen, ez: «nyílforgács-
 férfi». Náladnál idősebb ember «nyílforgács» nevedet mondja
 majd.»

Az asszony mondja: «Növekedő férfi vagy, talán valamely
 földre nem jutsz el, fiacskám, emberi beszédnek ne higyj! Ezen
 három oszlop magasságnnyira [épített] házadban mire vársz, ezen
 helyedről nő járta nős vidéket keress!» — «A nő járta nős vidék
 útja merre van megjárva, én mikor láttam.» — «Várj csak, én
 neked adok [valamit].» A vánkös alatt keresgēlt, férifej nagy-
 ságú czérna gombolyagot vett elő. «Ezt a czérnagombolyagodat
 kiereszted, a végénél fogd meg! nyílforgácsférfi erőd a mekkora,
 a czérnagombolyagodat a válladon keresztül olyan erővel hajítsd,
 a hova a czérnagombolyagod gurul, oda menj! a czérnagombo-
 lyagod a hol megáll, aztán oda nézz!»

lou kim-ēdās, soṛāmpuṇəl laṅgəl uldi lōskəsli, sidi nōṛāltal ēuəlt soṛāmpuṇəl uolimal. ālyəl ēuəlt kātllseli, laṅgəl uldi pà lōskəsli, soṛāmpuṇəl mandal ēuəlt lou ielta sidi nōṛālləli. soṛāmpuṇəl χāt χoza toṛo ioṛātmal, uantləli: χōlēm pāiārt. il-luṅmal, χōlēm pāiārt noṛos nīla. χātsuṅ ēuəlt siməs-lamba iuχ lāiil, tviəl χada ol-kēba, an' nīla. lou χātna ioṛo-luṅəs, katra pvrāina nēṅχo seda olmal. uandiuil: χāt uədātna, χātsuṅ ēuəlt χāndēβ.

si χāndēβ χouāt noṛos χōṅ'ti pidəs. lou mundī luṅəl: «mà χāt laṅgəlna kim-ētlēm.» nōmər tvāiəl ēuəlt sidi χōṅ'al, sidi χōṅ'tal ēuəlt mētta pidəs, ueilī iis. ī mosaina nāuī tōrāmna ēdəs, kātis uandiuil: χatsa-χarti nēṅχo andām.

soṛāmpuṇəl lōgāftəsli, selta iāuəlməsli, soṛāmpuṇəl χołas lārīns, sūis si manəs. soṛāmpuṇəl sidi nōṛāmdal ēuəlt χātna toṛo-ēdəs, χātna ioχtəs: kōrdi χāt, oχ χāt, ouəl os andām, isiəl os andām. soṛāmpuṇəl uisli pà iāuəlməsli: soṛāmpuṇəl toṛo iāṅ'əs, ioṛo pà kērləs. «tām soṛāmpuṅ χou mou iuṅmēm ēuəlt ioṛo an'

Ő kiment, a czérnagombolyagját a vállán keresztül dobta, a mint így követi, a czérnagombolyagja megállapodik. A véginél fogva megragadta, a vállán keresztül megint átdobta, a czérnagombolyag a mint megy, ő hátulról követi. A czérnagombolyagja [egy] házhoz érkezik oda, nézi: három oszlop. Bemegy, a három oszlop fölfelé látszik. A házszöglet felől olyanforma fa áll, [melynek] a teteje hogy hol van, nem látszik. A házba bement, régente itt ember volt. Nézegeti: a ház szélességében, a házszöglete felől lépcső [van].

Ezen lépcső hosszában kezdett kúszni fölfelé. Előbb mondja: «én kimegyek a ház tetejére.» A kerek helyről így kúszik [fölfelé], kúszása közben fáradni kezdett, erőtlenne lett. Egyszer csak kijutott a fehér égre, kétfelé nézeget: semerre sincs ember.

A czérnagombolyagját elövette, aztán elhajította, a czérnagombolyagja a merre gurult, arra ment. A czérnagombolyagját a mint így követi, visszament a házba, a házba érkezett (jutott): vasház, ezüstház, az ajtaját nem találja, az ablakát nem találja. A czérnagombolyagját fogta, megint elhajította: a czérnagombolyagja oda ment meg visszatért. «Ez a czérnagombolyag hosszú földről jövéssem közben vissza nem fordult.» A czérnagombolyag-

kērlūis.» soḡāmpuḡal kāllsēli, pā ioutsēli: soḡāmpuḡ toḡo iaḡ'ēs, iḡo pā kērlēs. «iūsēm ēuēlt ḡos-luttilem taḡḡā.» soḡāmpuḡal ūislī, mola-kēm ior tviis, si-kēm iorēlna ioutsēli, soḡāmpuḡal toḡošik manilūis, ittām ḡarti toḡo než al an' manēs. «tām soḡāmpuḡ mola ūantl?» soḡāmpuḡal ūislī, šēβna pon'sēli.

si kōrdī ḡāt, oḡ ḡāt kēratlālī: oḡal os andām, ḡonēl os andām, isial os andām. «tām ḡātna isi nēḡḡo ol taḡḡā?» «nēḡḡo-ki ol, oḡal āt punžāntl!» ōu pēlāk-punžāndēs, loḡ iḡo-lwḡēs. iḡo-lwḡēs, nēḡḡo andām. tom iēlēm-suḡna šādēm: «nāl-ūāltšām ḡoi!» loḡ ūandūil, nēmōza nēḡḡo andām. pōdēr'tal šātī: «nālūāltšām ḡoi, nḡḡ iḡḡtām ḡādēnn nēḡḡo ūantta litlēn?» — nḡḡ tām mouēnna ḡānādūiman cldī nēḡḡoi olmēn!» — «nālūāltšām ḡoi ḡodī līda litlēn taḡḡā?» — «līda litmēmna mola sižālēlēm, ūantidēm andām.»

pḡzān elti liḡβēsēt iḡḡātsēt, tōrēm-puḡēt sāt liḡβēs! (pḡzān tēliḡ ōs.) līs, iēnžēs. nālūāltšām ḡoi tādā āmōstalna nēmōza vndī ūantl. «kim-ēdā! sēda laḡēsidi svḡ ol, sīt ūiḡā! ōu silna

ját megragadta, megint eldobta: a czérnagombolyag oda ment, meg visszafordult. «A kezemből elereszttem talán.» A czérnagombolyagját vette, a milyen ereje [csak] volt, olyan erővel dobta el; a czérnagombolyagja egy kissé odább mendegélt, aztán semerre se ment. «Ez a czérnagombolyag mit lát?» A czérnagombolyagját fogta, zsebbe tette.

A vasházat, ezüstházat megkerüli: ajtaját nem látja, tetőnyílását nem látja, ablakját nem látja. «Ebben a házban szintén ember van talán?» — «Ha ember van, nyissa ki az ajtaját!» Az ajtó kinyílt, ő belépett. Belépett, ember nincs. A nők részére föntartott szögletben hallszik: «Nyilforgácsférfi!» Ő nézegeti, senki sincs ott. Beszélgetése hallszik: «Nyilforgácsférfi, a te érkezted házban akarsz látni embert?» — «Te ezen a földeden rejtőzködve élő ember vagy!» — «Nyilforgácsférfi, ugye, enni talán akarsz?» — «Ha akarnék is enni, a mit nézek, nem látom.»

Az asztalra ételek jöttek, isteni sok étel! (Az asztal teli volt.) Evett, ivott. A Nyilforgácsférfi itt ültében semmit se lát még. «Menj ki! ott öltőruházat van, vedd el! Az ajtó szélén

χὰνδῆβ, χὰνδῆβ σῖλνα σῖ χὰνῆμὰ! — mosa-ki uantlən, sit nvy
 uèrən, an'-ki uantlən, mà χοζəm ādəm àl uèrà! mola uantlən,
 top kätllḗ! kätllta an'-ki uèritlən, ma χοζəm ādəm àl uèrà!
 svχna nvyèn ἰμας ληῆσι! kurlàn alt ἰlḗiət, ἰàslàn alt ἰlḗiət!
 ἰàsḡm ārāt si!»

nàluàltsam χοῖ ἔdəs, louḗl svχna ληῆssəlḗ. àlməl ἰοχtəs, χυḡ
 wḗm'sa, χḗlləlḗ: nḗχοῖət ἰitel ḡàtl. χḗləm nḗχο ḡàtlət. lou ἰlta-
 svḡàt uantman tvḗləlḗ: χḗləm èvi. — «kḗžūnḗmən kudəβna àt
 ol!» — χὰνδῆβ elti noχ-χḗḡ'ta pitsət. «təm svχ malaj kim-
 lnskəsa?» — lou χοζḡl èuəlt ἰuḡm èvi nàluàltsam χοῖna kätllsa
 (vagy: nàluàltsam χοῖ kätllsəlḗ) χundḗ ἔslləlḗ. ittam kät èvi ἰοχ-
 lḡsəḡən. lou kätləm èuəl pilna pà ἰοχ-lḡsəḡən. ἰοχ-lḡsəḡən,
 nḗməza nḗχο andəm. «nàluàltsam χοῖ seda mḗl, si mḗl sḗmdà!
 muḡilu uḗlḗs uandḗl!» lou mḗl sḗmdəs. mḗl sḗmətmal èuəlt toməl
 and ἔslləlḗ. mḗl sḗmdəs: χàt tḗlḡḗ murna. lou tàmət uandəs, èuəl
 ἔsllsəlḗ.

lḡmel, ἰḗsmel ἰḗtsəs. ḗdel svḡàt it pḗdər'ta pidəs. «iln pi-

lépcső [van], a lépcső szélén ott rejtőzködjél el! Ha látsz vala-
 mit, az a te dolgod, ha nem látsz, nekem rosszat ne tégy!
 A mit látsz, csak fogd meg! Ha nem tudod megfogni, nekem
 rosszat ne tégy! A ruhába jól öltözz föl, a két lábad ne
 lássék ki, a két kezed ne lássék ki. A beszédem mind-
 össze ez!»

A Nyílforgácsférfi kiment, fölöltözködött. Álma jött, majd-
 nem elaludt, hallja: emberek jövése hallszik. Három ember hal-
 latszik. Ő alulról figyel: három leány. «Az úrnők középen
 hadd legyen!» A lépcsőn kezdtek fölmászni. «Ez a ruha miért
 van kidobva?» A köztük jövő leányt a Nyílforgácsférfi elkapta,
 semmiért se ereszti el. A két leány im bement [a házba], a
 megfogott leánynyal együtt ő is belépett. Beléptek, senki sincs
 [ott]. «Nyílforgácsférfi itt van egy sapka, ezt a sapkát tedd föl,
 minket azonnal meglátsz!» A sapkát föltette. Miközben a sapkát
 fölteszi, azt [t. i. a leányt] nem ereszti el. A sapkát föltette: a
 ház tele van néppel. Azokat meglátta, a leányt eleresztette.

Az evéssel, ivással elkészültek. Evés közben egy [ember]
 beszélni kezdett: «A leesett fű-e a sok, vagy a fönnálló fű-e a

dəm pàm ār, mola nōmən laidi pàm ār? untləlmən!» nàluàltsám xoì lauðl: «nɔŋ kuš uandilà, mà wantta an' çàšləm.»

tomi manəs. i purəš ìmi lauðl: «mouən kut çou, iəçə çoià!» tomi manəm jubina lou çòis, sit ipçti euəlt lou çòis.

ālməl iətsəs, lou top noç-kiləs, logodjiman iətsəs, toməl ioçolnɔəs. «nàluàltsám — lauðl — çodi, nōmən laidi pàm ār, mola iln çoiði pàm ār? — andəm! iln çoiði pàm ār.»

«nàluàltsám xoì manləmən!» — «mà çundsi-çarti ipçta an' çàšləm. toməl lauðl: «nàluàltsám xoì, iəŋ'k-çul ār, mola toçlənɔ vai ār?» «nɔŋ manà! kuš uandilà!» tom çoiəl manəs. purəš ìmi lauðl: «nàluàltsám xoì, nɔŋ pà il-çoià, mouən kut çou!» lou çòis, ālməl iətsəs, kiləs. lou top noç-kiləs, tomi ioçts. «nàluàltsám xoì, lauðl, mola wantson?» — «mà wantsem, iəŋ'kçuləl ār, toçlənɔ vai simel.»

«nàluàltsám xoì, manləmən!» ìmi laudal çàtl: «manà, manà! mouət uandjā!» nàluàltsám xoì pilna man'səŋən.

uən-kèba uən manləŋən, çou-kèba çou manləŋən. sidi man-

sok? — Nézzük meg ketten!» A Nyilforgácsférfi szól: «Csak nézd meg te, én nem tudom megnézni.»

Amaz elment. Egy öreg asszony szól: «A földed köze hosszú (= messze földről jöttél), egy kissé pihenj!» A mint amaz elment, ő lefeküdt, a míg az odajárt, feküdt.

Álmával elkészült, alighogy fölkelt, megmosdott, amaz bejött. «Nyilforgácsférfi — mondja — úgy-e, a fönnálló fű a több, vagy a lennfekvő fű a több?» — «Nem a'! a lennfekvő fű a több.»

«Nyilforgácsférfi menjünk!» — «Én semerre se tudok menni.» Amaz szól: «Nyilforgácsférfi, a vízi hal-e a több, vagy a szárnyas állat-e a több?» — «Menj, nézd csak meg!» Amaz ment. Az öreg asszony mondja: «Nyilforgácsférfi te meg feküdjél le, a földed köze hosszú.» Lefeküdt, álmodott, fölkelt. Alighogy fölkelt, amaz megjött. «Nyilforgácsférfi, úgymond, mit láttál?» — «Láttam, vízi hal sok van, szárnyas állat kevés.»

«Nyilforgácsférfi menjünk!» Az asszony beszéde hallszik. «Menj, menj! földeket láss!» A nyilforgácsférfival együtt mentek.

Rövidnek rövid ideig mennek, hosszúnak hosszú ideig mennek. A mint így mennek, a tengerre jutnak. A Nyilforgács-

dən əuəlt sārəsna ɣəʔətsəŋən. nàlyuàltsəm ɣoɿ nvməsl: «mà-ki tàm màğ-padəl tàm sārəsɿəŋ'kna uaiɣpadi-kəmna, uaijali-kəmna il and àt lɔyləm!» sārəsɿəŋ'kna sidi manləŋən, sārəs tom-pələkna pitsəŋən. key olmal. tom ɣoɿəl key noɣ-ələm'səli; si key ilbina sārən oŋ'gi put. «nàlyuàltsəm ɣoɿ, tàmɿ uandɿ-sà!» nàlyuàltsəm ɣoɿ selta uantsəli, sārən oŋ'gi put ləu svəttəl kəuərl: ɿ kur-pələk ɛtl, ɿ ɿàs-pələk ɛtl, ɿ oɣ-pəzəɣ ɛtl. nàlyuàltsəm ɣoɿ lauəl: «sit molàiet?» — «ɣodɿ and oslən! nvy ɿsi kəuərlən seda.» ɿ ɣuɿəlna key lɔp-təŋər'sa. (mundi noɣ-əlməliəm key) i manləŋən.

ieža man'səŋən, seda pà key olmal. «nàlyuàltsəm ɣoɿ, tàm key əlmɿ!» nàlyuàltsəm ɣoɿ lauəl: «mosa tvɿlən-gi, key nvy əlmɿ!» ɿ ɣoɿəlna key ələm'sa, ilis-tvɿrà uantləŋən: iln mur. lələsti ɣoɿ lələsl, kədərmədi ɣoɿ kədərmal, uələβəslələt, kələn-təs sūuɿlət, ɿəŋ'k-ɣul uələlət, or-uai uələlət. mur uələβəsləβəsl uantlət. ɣada təuət-lət, ləu kudəlna təuədəβsilel tərəm ɣoɿə ɣolna təuətlət. «mola uantsən?» nàlyuàltsəm ɣoɿ lauəl: «uantsəm, təuətlət, kədərmələt. mà uandəmədəm si. «nàlyuàltsəm ɣoɿ manləmən!»

férfi gondolkozik: «Ez a mese vége, ha én ebbe a vízbe a botosom talpával, a botosom szárával(?) bele nem mennék!» A tenger vizén így mennek, a tenger túlsó felére jutottak. [Ott] egy kő volt. Amaz a követ fölemelte; ez alatt a kő alatt egy nagy (tk. zürjén) szurkos fazék [van]. «Nyílforgácsférfi, nézd csak meg ezt!» A Nyílforgácsférfi erre meglátta, a zürjén szurkos fazék magától forr: egy félláb látszik, egy félkéz látszik, egy fej tűnik elő. A nyílforgácsférfi szól: «Ezek mik?» — «Hogyan, te nem tudod? te is fölsz itten.» A társa a követ lecsukta (az elébb fölemelt követ) és mennek.

Egy kicsinyég mentek, itt megint kő van. «Nyílforgácsférfi, ezt a követ emeld föl!» A Nyílforgácsférfi mondja: «Ha valamid van [ottan], a követ emeld föl te!» Társa a követ fölemelte, lefelé néznek, ott lenn nép [van]. A hadakozó férfi hadakozik, a birkózó férfi birkózik, munkálkodnak, rénszarvas csordát őriznek, vízi halat fognak, erdei vadat vadásznak. A nép munkálkodását nézik. A hol káromkodnak, káromkodásukat még az istenhez is káromkodják. «Mit láttál?» A Nyílforgácsférfi mondja: «Láttam, káromkodnak, veszekednek. Én ennyit láttam.» — «Nyílforgácsférfi menjünk!»

uàn manləŋən, ʒou manləŋən, tōrəm-tut ʒoza iɔʒtsəŋən. si tut mou ɛuəlt ləl, ʒaitša ləl, lin and osləŋən. «náluáltšam ʒoi manləmən!» ĩ ʒoiəl manəs, náluáltšam ʒoi lauəl: «nvy man'sən, mà pà ŷiləm.» ĩ ʒoiəl lauəl: «ʒodi kàtni man'səmən, sidi i kàtna manda pitləmən! nvy manəm ál iɔxti, mà nvyən ant ʒviləm.» luyən ləbət ɛuəlt, tvlən ləbət ɛuəlt moʒilən ɟantman taɪlələn, iʒrə an' iɔʒtələŋən. náluáltšam ʒoi lauəl: «ʒol-mosa sòsləmən?»

luyən ləbət, tvlən ləbət tvrməs, lin iɔʒos kərłəŋən, matta oləm kòrdi ʒàtna iɔʒtsəŋən. iɔʒo-lvyəsəŋən, tōrəm-puget ár pɔʒən azət uər'sàiet. ʒodi iʒvəm iəsŋən tōrəm-puget sət liuβəs lidən kutna pòdar'ləŋən. purəs imi lauəl: «náluáltšam ʒilvi, ittam uər nvy and armətsən, ittam niŋən pilna manütən! ʒada oldi tvʒə-ki oslələn.»

luyəl, iðsmel iðtsəs, man'səŋən. ĩ iʒrsu manləŋən, ittam niŋəl lauəl: «ʒol-mosa sòsləmən, ʒoida məsl. nvy — lauəl — ʒui osən, ʒət ləʒàdà!» ʒui uvŋəlna sarni-oz loiet tviməl, sarni-oz loiet lögəβtsəl (náluáltšam ʒoina lögəβtsə), uvəlna uisli, uvəlna si

Rövid ideig mennek, hosszú ideig mennek, az isten-tüzéhez (= északi fény) érkeztek. Ez a tűz a földről táplálkozik-e, vagy honnét, ők azt nem tudják. «Nyílforgácsférfi menjünk!» A társa ment, a Nyílforgácsférfi mondja: «Te elmentél, majd én is megyek [utánad].» A társa így szól: «A hogyan kétfelé mentünk, úgy kétfelé menjünk tovább is! te engem ne érj el, én téged nem hagyjak el.» Hét nyár óta, hét tél óta látják egymást, de össze nem jutnak. A Nyílforgácsférfi szól: «Meddig megyünk (tk. lépünk)?»

Hét nyár, hét tél múlt el, ők visszatértek, az előbbi vasházhoz jutottak. Beléptek; isteni ételekkel megrakott sok asztal van [ott] elkészítve. Hogy merre jártak, beszédjüket isteni sok étel evésük közben beszélük el. Az öreg asszony szól: «Nyílforgács unokácskám, im te nem értetted meg a dolgot, asszonyoddal együtt menjetek, ha valahol lakó helyet találtok.»

Az evéssel, ivással elkészültek, mentek. Egy kis ideig mennek, im az asszonya szól: «Meddig lépünk (megyünk)? nyugodni kell. Te, úgymond, férfi vagy, készíts házat!» Az embernek a kis ujján aranygyűrű volt, az aranygyűrűt elővette, szájába vette,

twisəli, twisəli, sidi laʊəl: «təm məş padəl-mosa-ki tüləm, kördi çätti, oç çätti iel üt iül!» kim-laksəsli, kördi çätti, oç çätti iis. nälwältsam çoi laʊəl: «çädäiem imi əñzəsti uërəm olmal.» nälwältsam çoi niñəl pələ laʊəl: «çazə! mə i iəzəñ iorəməməm, mə-sə ioro-kərliyləm.»

çädäiel imi çoza ioytəs. «çädäiem imi! ilta möu çarina isi çädäiem imi əs.» purəş imi iəstal: çädäien imi əl nömü! çädäien imi ilta möu çarina kəm-oç tēlan çätna, şəş-oç tēlan çätna ol, sməl an' uəçla, ələl ant pətla. törəm-əggi iuganna ol.»

si iəzəñ çoləs. çädäiel imi laʊəl: «nälwältsam çoi, i üt çoilən, i çvitl çoilən, killən, talta manlən (çädənnə manlən). oldən çou nōbat euəlt si oç çätna oldi niñən tələl-ki şvrəs tvl euəlt nōçəllən, nōçəllən, an' ioyətlən, iəşəm si.» «ioro ant-ki iəsən loln, ioyotsən loln.» sit drəşna törəm-əggina kätni pərtsaişən, sit drəşna kəmən şvrəs tvl olləşən, iwyə an' ioyətləşən.

a szájában [így] tartotta, tartotta, így szól: «Ezt a regét ha végéig viszem, vasház, ezüstház legyen hát!» Kiköpte: vasház, ezüstház lett. A Nyilforgácsférfi szól: «A nénikémet meg kell kérdeznem.» A Nyilforgácsférfi az asszonynak mondja: «Maradj! én egy szót elfelejtettem, már mint én [mindjárt] visszafordulok.»

A nénikéjéhez érkezett. «Asszonynéném! lenn a földön szintén volt egy nénémasszonyom.» Az öreg asszony mondja: «A nénédasszonyodat ne említsd! a nénédasszonyod lenn a földön silány ezüsttel teli házban, háncs [vékonyságú] ezüsttel teli házban van, nem éhes (= a szíve nem kíván semmit), a teste nem fázik, istenanya gyanánt van.»

Ez a szó véget ért. A nénikéje szól: «Nyilforgácsférfi, egy éjjel fekszel, egy nap fekszel, fölkel, innét elmegy (a házadhoz mégy). Hosszú ideig éltedben az ezüstházban levő asszonyodat, a tele ezer télen át nyomozod, nyomozod, nem éred el. A beszédem ez. Ha vissza nem jöttél volna, elérted volna.» Ezért az istenanya kétfelé rendelte őket, ezért [aztán] a mennyi ezer telet élnek, össze nem találkoznak (= jutnak).

4. *imi-χili māš.*

imi-χili ol, χadaiel louel ai-telna enmaltseli. imi azat uel-βestel, sogā, mōsa-pugot vai azat uelleli, top asni uelda an' ueritl i ieuor uelda an' ueritl. imi uelβestel, imi-χili iolan ollkil, imi-χili uerije vtšam.

i-mosajna pādta pidēs, pātsa. imi-χili χāt euelt kim-ēdēs, ieža toγošik sōzēs, or-kvlāy kaldēm dēsēs, nōγelta pitseli, χātēl tombina nōγeltseli. ieža uantman tvilēli, or-kvlāy χirēsl. or-kvlāy siūālesli, ioγo-iis. ioγo-iōχtes. imi pēlā lauēl: «manēm iōγēl miūā!» imi lauēl: «mola siūālesen?» «mā, lauēl, or-kvlāy siūālesēm.» imi vžem-pat euelt kanžanta pidēs, iōγēl dēsēs. imi-χili iōγēlna masa, nālna masa. imi-χili iōχlēl uislē, nālēl uislē pā manēs. or-kvlāy ielta nōγēllēli. or-kvlāy χoza uānāmēs, or-kvlāy oγēl noχ-ālēm'seli, i manda pidēs. imi-χili ioutseli, χaisa. or-kvlāy il-kōriis, or-kvlāy euelt nāl mνχtē-lōχnēmdēs. lou or-kvlāy χoza

4. «Az asszony-unokája» regéje.

Asszony-unokája él, asszony-nénje kis korától fogva nevelte. Az asszony mindent fog, a foglyot [vagy] bármiféle állatot mind megfogja, csak medvét nem tud ölni, és farkast nem tud ölni. Az asszony megy a dolga után (t. i. vadászik), az Asszony-unokája mindig csak benn van a házban. Az Asszony-unokája igazán esztelen!

Egyszer fagyni kezdett, megfagyott. Az Asszony-unokája a házból kiment, egy kissé tovább lépdelt, erdei rénszarvas nyomot talált, követni kezdte, a ház mögé követte. Egy kissé nézegeti, az erdei rénszarvas kapar. Az erdei rénszarvast meglátta, visszajött. Visszajött, az asszonynak szól: «Nekem adj [egy] íjat!» Az asszony szól: «Mit láttál?» — «Én, úgymond, erdei rénszarvast láttam.» Az asszony a párnaaljban keresgélgni kezdett, íjat talált. Az Asszony-unokájának íjat adott, nyilat adott. Az Asszony-unokája az íját vette, a nyilat vette és ment. Az erdei rénszarvast hátulról üldözi. Az erdei rénszarvashoz közeledett, az erdei rénszarvas a fejét fölemelte és menni kezdett. Az asszony-unokája meglótte, találva van. Az erdei rénszarvas elesett, az

ἰοχτας, ἰὸ χῆτι andàm (male ἡολmal). or-knlàn ὑἰslì, kat āḡḡt' èuèlt kàtllsèlì, langørna pon'sèlì i ἰογο-tàllèlì. ὄρῆl-idi tàllèlì, ἰογο-ἰοχτῆstèslì. «ἰmi ḡorì or-knlàn!» — ἰmi kim-ēdæs. «ḡilèm, nvmèsl, or-knlàn ὑèldì ḡoḡḡ iuymal.»

or-knlàn ἰmina ḡorda pítsa. or-knlàn azàt si-mør't ὑoἰḡḡ, sorlì ὑoἰ! ἰmi ḡor'sèlì, ὑoἰlèl ādèl pàitsèlì. ondør-ὑoἰlèl ἰ libina pon'sèlì. ἰοḡḡḡḡ èuètlìḡḡman ἰètsæs. ἰοḡḡḡḡ lvbasna svmèltsèlì. sitelna ἰmi ἰοḡo-lvḡæs. ἰοḡo-lvḡæs, ḡilèl ḡoḡḡ. ἰmi si mundì ὑoἰḡt kàuèrta pítsèlì. or-knlàn-οḡ rat-sìlna làḡḡ. ἰmi si or-knlàn ὑoἰḡt kàuèrlèlì, ἰmi-ḡilì noḡ-kilæs. «ἰmi-levḡi maiḡ ὑèrlèn?» «mà ḡilèḡ-tèlna ὑoἰ kàuèrlèm.»

ἰmi-ḡilì ὑèlèm or-knlàn-οḡ ḡoḡḡḡna sḡḡ ām'sæs. ἰmi-ḡilì si ḡår-οḡ pèlè laḡḡl: «manèm malai polzḡḡḡna l'àklèn?» ἰmi laḡḡl: «pādèm οḡ ὑèrèl pàtsa, l'ldal svḡàt ὑèrèl pòzḡḡḡ. ὑètna òlè! ὑèrna pòzḡḡḡḡn.» lou ḡolna tut sìlna āmèsl. «tàm or-knlàn-οḡ manèm malai polzḡḡḡna l'àklèlì?» ἰmi laḡḡḡḡl: «nvḡ ὑètna òlè!»

az erdei rénszarvason a nyíl keresztül csúszott. Ő az erdei rénszarvashoz ért, nem is lélezkzik (már meghalt). Az erdei rénszarvast fogta, a két szarvánál fogva megragadta, a vállára tette és haza húzza. Szán gyanánt húzza, haza juttatta. «Asszony az erdei rénszarvast nyúzd meg!» Az asszony kiment. «Az unokám, gondolja, erdei rénszarvas ölé férfitá lett.»

Az erdei rénszarvast az asszony nyúzni kezdte. Az erdei rénszarvas egészen olyannyira zsíros, tiszta zsír! Az asszony nyúzta, a faggyúit külön tette, a gyomor faggyúit egy tálba tette. A húsa eldarabolásával elkészült. A húsát az éléskamrában elásta. Aztán az asszony bement [a házba]. Bement, az unokája fekszik. Az asszony az előbbi faggyúkat főzni kezdte. Az erdei rénszarvasfej a tűzhely szélén áll. Az asszony az erdei rénszarvas faggyúkat főzi, az Asszony-unokája fölkel. «Asszonykám, mit csinálsz?» — «Én azon frissiben a faggyút kifőzöm.»

Az Asszony-unokája a megölt erdei rénszarvasfej mellé oda ült. Az Asszony-unokája a rénszarvasfejhez szól: «Engem miért köpködsz le?» Az asszony szól: «A fagyott fej vére megfagyott, olvadás közben a vére szivárog. Menj odébb! a vér rád szivárog.» Ő [még] mindig a tűz szélén ül. «Ez az erdei rénszarvas-

imi uoi k̄aūārl. imi-χili ligāzəs, lāiam n̄vr̄ēməs, ittām χār-ox
lāiamna s̄eūarta pitsəli. imi uēdišik manəs. imi-χili χār-ox lāiamna
s̄eūardal sv̄yāt sidi laušl: «manəm polzəŋna p̄a lāḡl!» χār-ox tut
p̄èlā k̄ōriŋs, ittām uoi put tut elta χombələs. ittām uoi tutt noy-
kuməs, χāt tutna lvp-kuzəm'sa, imi-χili uur̄aina kim-uayχta
uēridəs. imi χāt libina tut χoza seda i χazəs. iezə ōs, χātł tudi-
t̄elna il-r̄v̄nəmdəs. k̄āmelta lou lāšna χor'ta an' uēridəs. lou
sirəlna v̄uəs i χāt'ləs.

si χāt tutna l̄idi ēuəlt tal χišš̄i k̄erləs. louəl n̄m̄əza χazəm
andām. χātł tut l̄uəm iubina n̄m̄əza and ōzəs. i-mosaina i
p̄ōd̄ali ōzəs, muī p̄ōd̄ali, ošl andām. lou uandəsl̄i, uandəsl̄i, ārd̄ā-
ləli: χād̄aiəl imi sv̄s-p̄ōd̄ali. sidi uantsəli, uantsəli, χāt'ləs. «χol
t̄ūll̄i?» n̄m̄əza n̄m̄əs ošta kurdəs. selta manəs si tv̄ȳaiəl ēuəlt.
iezə s̄ōz̄il̄iŋs, l̄v̄bas ōzəs. si l̄v̄bas ouəl p̄èlāk-sugāt̄seli: s̄ōm̄ett̄i
sv̄χ-n̄ir uēriȳē ār. ārd̄āl̄li: «m̄ā mosaiłām.» selta uantsəli: uai-

fej engem miért köpdös le?» Az asszony mondogatja: «Menj odébb!» Az asszony főzi a faggyút. Az Asszony-unokája a rén-[szarvas]bikafejet fejszével vágni kezdte. Az asszony egy kissé odébb ment. Az Asszony-unokája miközben a rénbikafejet fejszével vagdalja, így szól: «Engem köpdöss le megint!» A rénbikafej a tűz felé esett, im a faggyús fazék a tűzre lefordult. A fagygyú a tüzet lángra lobbantotta, a házat a tűz meggyújtotta. Az Asszony-unokája csak nehezen tudott kimászni. Az asszony a házban a tűz mellett, ott is maradt. Egy kis idő múlva (tk. keveset volt), a ház a tűzzel együtt összeomlott. Kivülről ő nem győzte hóval oltani. Egymagában (tk. a maga módján) ordított és sírt.

A ház, miután a tűz megemésztette, puszta hamuvá lett. Neki semmi sem maradt. A mint a házat a tűz megemésztette, semmit sem talált. Egyszer csak egy csontdarabot talált, milyen darab, azt nem lehet tudni. Ő nézte, nézte, vizsgálgatja: asszony-nénje gerinczsontja. Így nézte, nézte, sírt. «Hová viszi?» Semmi okosat (tk. gondolatot) se tudott kitalálni. Aztán elment erről a helyéről. Egy kissé lépegetett, a kamrát megtalálta. A kamrának az ajtaját feltörte: fölvenni való öltözet ugyancsak sok van. Vizsgálgatja: «Az én holmiaim.» Aztán nézte: élelem (vad,

χυλ uèrùè ār, oxsarət, lolmaxət uèrùè ārət! ī nàù ñeplu-svχ uis, sitəlna manəs, tutna liuəm χāt pèlā manəs. ittam mundī tut liuəm svə-pòdālī uisli, svχ libina iνuār'səli, vndəβna iər'səli. svχ elti oxsamna pon'səli. isi liləŋ nənχoi-idi lèžətsəli. si svχəl ai ɔrəl elti āmətsəli, isi nənχoi-idi āmətsəli. kolna χòssəli, loy langər-kol lèžādəs, selta taldā pitsəli, sidi tälləlī. χos pèlā manl, loy and osl χolna. sidi taldal èuəlt uantləli, uas ēdəs. iεza ila-pèlā oldī pidəs, patladī-mosa làildī pitsəli, uas and āt nīla. loy ɔrəl uisli, iəm loyāt keu ɔrəlna lèldəs, pā tälləlī. sidi taldal èuəlt uas ilbina ioxtas.

ittam ɔrəl òmləβ silna āmətsəli, matti nənχoiŋa ñoxtəla-ki, òmləβna mnyti kòriiil. sitəlna loy uas-χādət pèlā sòsta pidəs. «χoi uas?» (imi-χili éhészli) «uəzəŋ ɔr't igi uas» (uas sàwidī χoi si). uəzəŋ ɔr't igi χātna toyo sòsta pidəs. uəzəŋ ɔr't igi ñau-rəmət iνvltət, pòdər'lat: «imi-χili ioxtas.» uəzəŋ ɔr't igi lauəl: «āt iil!» nəŋ šəttən tvəiŋa an' iil, mà šəttəm tvəiŋa iis.»

hal) ugyancsak sok van, róka, rozsomák ugyancsak sok van! Egy fehér rénborjubórból készített subát fogott, aztán ment. A tűz emésztette ház felé ment. Ím az elébb megégett gerinczesontot vette, a subába göngyölgette, övet kötött rá. A suba fölé fejkendőt tett. Úgy elkészítette, mintha élő ember volna. Ezt a subát egy kis szánra ültette, szintén ember gyanánt ültette, kötéllal megkötötte. Vállkötelet készített, aztán húzni kezdte, így húzza. Merre megy, még nem tudja. Miközben húzza, látja, város tünt elő. Kissé esteledni kezdett, besötétedésig kezdett várni, hogy a város ne lássék. A szánját fogta, jó nagy követ tett a szánjára, megint [csak] húzza. A mint így húzza, a város alá érkezett.

Most a szánját egy lék szélére állította, ha valamely ember megmozdítja, rögtön a lékbe esik. Aztán ő a városi házak felé kezdett lépni. «Kinek a városa [ez]?» (Az Asszony-unokája kérdezi.) «A Városi fejedelem-öreg városa.» (Ez a városőrző ember.) A Városi fejedelem-öreg házához oda kezdett lépegetni. A Városi fejedelem-öreg gyermekei játszanak, beszélnek: «Az Asszony-unokája érkezett meg.» A Városi fejedelem-öreg szól: «Hadd jöjjön! A ti hallásotokra nem jön, az én hallásomra jött.»

«imi-xili ioro-lonà!» — «mà xodi lonlëm? xadàiem-imi mundi sng'kmösa, iolxediül ömlöb silna.» uàzëy ör't igi èuèyölän pelà nöymäs: «xadàien imi ti tuälän!»

kät èyi nöyälman man'sëyën, xadàiel imi xöza iorätsëyën. imi uördi oxsam ponmal, ittam imi kätllta utsësölëyën, imi nöyöläs, örlätëlina ömlöb-uäs xouät il-lonäs. èuèyën svmlän manmal, oxsam kunzëmäsëyën, tal oxsam kätllman xässëyën. ittam èuèyën ioro-mandi isi-louät sökkì ol, paldämësëyën. «uèrna pitsëmën.» — èuèyën laulëyën. «min mundi aülta kätllta uèrmën ös, puräs imi pöknes, svmal manäs.» ioro manda pitsëyën. imi-xili läülösl. «tämì èuèyën iëna' xou sitlëyën.» mosa-pvräina èuèyën iorätsëyën, uàzëy ör't igi lauöl: «iëna' xou ian'satën!» imi-xili lauöl: «xadàiem tüslän?» èuèyën azüt sidämëyën. uàzëy ör't igi lauöl: «xodi iüstën?» «äzi, laulëyën, min uèr uèr'sëmën, imi min èuältëmën pöknes i ömlöb-uäsna lonäs. kus kunzëmäsë-

(=Ti hogyan hallanátok meg a jövetelét? én hallom csak.)
«Asszony-unokája gyere be!» — «Hogyan menjek be? A nénem-asszony az imént megizzadt, a lék szélén hütözik.» A Városi fejedelem-öreg a két leányához szólott: «Asszonyménéteket hozzatok ide!»

A két leány futva ment, asszonyménjükhöz érkeztek. Az asszony vörös kendőt öltött, most az asszonyt el akarják kapni, az asszony megmozdult, szánostul együtt a lék nyílása hosszában lement. A két leány egészen oda lett, a fejkendőt megragadták, az üres fejkendőt fogva maradtak. A leányoknak visszamenni egyformán nehéz volt, megijedtek. «Bűnbe estünk» — mondják a leányok. «Nekünk az elébb csak lassan kellett volna megfognunk, az öreg asszony megijedt, eszét vesztette (tk. a szíve ment).» Visszafelé kezdtek menni. Az Asszony-unokája várta őket. «Ezek a leányok ugyancsak soká végeznek.» A leányok egyszer csak megérkeztek. A Városi fejedelem-öreg szól: «Ugyancsak sokáig jártatok!» Az Asszony-unokája szól: «Az asszonyménémet elhoztátok?» A két leány egészen megnémult. A Városi fejedelem-öreg szól: «Mi van veletek?» — «Atyus, mondják, mi bünt követtünk el, az asszony mi tőlünk megijedt és a léknyílásba belement, jóllehet utánna kaptunk, a fejkendője maradt a kezünk-

man, oxsaməl iəsməna zəzəs.» uəzəŋ ɔr't igi lauəl: «χodi, nin soyna iəstən!» imi-χili nox-ləiməds. «mà nəŋilən elti ŋas ant χviləm, nəŋχo ant χviləm, ārətəlna nəŋilən ɔmləβ-ŋəs χouət i-sidi lūgətləlləm, tam ŋas tutna ponləm, χadāim imi χodi uəl'səllən, nəŋilən i-sidi uəllələm. mà ior-nəŋχo əuəlt an' palləm.» uəzəŋ ɔr't igi lauəl: «imi-χili, tāzəm i-pəlgəl nəŋən maləm, niŋna ləzətləm, χōləm əui tviləm, madi əui nvməsən' pitl, si əuəl uīā!» — «manəm əl euləβtūi! imi-χili χolidŋ χazəχna an' uərəmla.» uəzəŋ ɔr't igi lauəl: «si-louət iəm uərə, si rāmāmà! imi-χili lauəl: selta-ki ligəsləm, χolidŋ χoi ant χviləm, uəzəŋ ɔr't igi ant χviləm.» uəzəŋ ɔr't igi lauəl: «lugəsl! uolūā! nəŋən maləm aī əuəm, ādəl χātna oldi əuəm āmətləm.»

imi-χili rāmāmədi pidəs. ittam əui uīim niŋ! ŋas lida ŋul pāri uər'sət, mur āgəm'sət, iŋntti χoi iŋntil, āridi χoi āriiŋl. sidi iŋnttal əuəlt kəmən lābet manəs. uəzəŋ ɔr't igi ŋul iŋχə lauəl:

ben.» A Városi fejedelem-öreg szól: «Hogyan, ti megbolondultatok!» Az Asszony-unokája fölállott. «Én nektek nem hagyom meg a várost, embert nem hagyok, mindvalamennyiteket ugyan csak a léknyilásba fojtalak, ezt a várost fölégetem, a hogyan az asszony-nénemet megöltétek, titeket ugyanúgy öllek meg. Én erős embertől nem félek.» A Városi fejedelem-öreg szól: «Asszony-unokája a vagyonom egyik felét neked adom, asszonyt készíték föl, három leányom van, a melyik leány neked tetszik, azt a leányt vedd el!» — «Engem ne csalj meg! az Asszony-unokájával harmincz kozák sem bír.» A Városi fejedelem-öreg szól: «Tedd meg azt a szivességet, csillapodjál le!» Az Asszony-unokája szól: «Aztán ha megharagszom, harmincz embert nem hagyok, a Városi fejedelem-öregot sem hagyom meg.» A Városi fejedelem-öreg szól: «Hagyján! Csillapodjál le! Neked adom a legfiatalabb leányomat, a külön házban lakó leányomat adom oda.»

Erre az Asszony-unokája kezdett elcsendesedni. A leány feleség (=vett nő). Város evő nagy lakomát csaptak, a nép összegyülekezett, a játszó férfi játszik, az énekes férfi énekel. A mint így játszanak, néhány hét eltelt. A Városi fejedelem-öreg idősebbik fia szól: «Hogy is van [mitevők legyünk], a nőtestvé-

«*γodaš oldi, iëuam tinli uisli, ali* (orosz: *или*) *nälænna!*» *lou* (imi-çili) *si iázøy çòl'seli.*

ñaurèmät ivntlet, ivntti ñaurèmät çoza manæs. uázøy òr't *igi uel iÿel iÿ-ñaurèm toÿmal. ivntti ñaurèmät kut euelt si ñaurèm ieza ādel toÿaina uāyseli, ñaurèm pèlà lauðl: «nälæn kim-ētlī!» ñaurèm nälmal kim-ētlæsli, ñaurèm ai-nälæn imi-çilina ços-ēuetsa. sitalna ñaurèm ñoçāmdæs, lou ioyo-manæs.*

uázøy òr't igi euelt iázøy ioytæs: «ñaurèm uyolli pidæs, nižæsla, ñaurèm sèmläl al-lārilet. sitalna lauðl: «ñaurèm uyolli pidæs.» çalèuæt çòlæs, uázøy òr't igi lauðl: «sèbàn kašta mãsl, sèbàn-nèyçoi!» mur pòdar'let: «tādà uànna sèbàn-nèyçoi andām. i imi lauðla, si imi ñaurèmläl āret, ilamba ñaurèmlälina and ēslla. lou, si imi, çolìðy iÿel euelt al-ueidam nèyçoiina ti tūda an' uèritla, lou çolìläl an' ioyðil. «çoiðey kitlu?» mur ñoçmæsot. «çoi kitladi? top imi-çilina tūda uèritla.» imi-çili uázøy òr't igina pārtsa. iðy am'βna kirsā. am'βæt kīrøm iètsæs, imi-çili manæs.

remet dij nélkül vette vagy csak szóval (tk. nyelvvel)?» Ő (az Asszony-unokája) ezt a szót hallotta.

A gyermekek játszanak, a játszó gyermekekhez ment. A Városi fejedelem-öreg idősebbik fiának figyermeke volt. A játszó gyermekek közül ezt a gyermeket egy kissé félre (külön helyre) hívta, a gyermekhez [így] szól: «Öltsd ki a nyelvédet!» A gyermek a nyelvét kiöltötte, a gyermek kis nyelvét az Asszony-unokája levágta. Aztán a gyermek megfutamodott, ő vissza ment [be a házba].

A Városi fejedelem-öregtől izenet jött: a gyermek megnémult, [ha] kérdik, csak a szemei forognak. Aztán mondják: «A gyermek megnémult.» Másnap virradt, a Városi fejedelem-öreg szól: «Samánt kell keresni, samánembert!» A nép beszél: «Itt a közelben samánember nincsen, egy asszonyról mondják [hogyan az], ennek az asszonnak sok a gyermeke, lehetséges, hogy a gyermekei nem is eresztik. Őt, az asszonyt, harmincz fiától közönséges erejű ember ide hozni nem bírja, velük nem mérközhetik meg (tk. hozzájuk nem ér).» — «Kit küldjünk (tk. kicsodánkat küldjük)?» mondja a nép. «Kit küldenétek? csak az Asszony-unokája bírja elhozni.» A Városi fejedelem-öreg az

uàn manəs, çou manəs, çolìðy çoi çàtna toço-ìoçtas. çolìðy çoi poççrəs-idi lùllet, sidi laulat: «mola tàk uèrna ìsən?» «àngən tuda ìsəm sèbàn uèrdì. çolìðy çoi laul (sic!): «muç-ki ligaslu, nvyèn iərsəllu, pà àm'β-òçlənna taltta iəço-kitlu.» ìmi-çilì laul: «mù uèrəmna çun tüləm.» çolìðy çoi laul: «mosa uèr-ki uèrlən, nvy ant sòçənlən, mosa uèr-ki ètl, uàzəy òr't igi yas azàt tutna lābatley.» çolìðy çoi nòçməs, àγγελ pèlà laul: «lìtlən-ki, manà, ant-ki lìtlən, nvy uèrən!» àγγελ laul: «uàç-sàçəm, iəv'ləm.» ittam ìmi sòmətliçs, sòmətliçman iètsəs, ìmi-çilì pilna kim-ètsəyən, iðy àm'fna lèl'səyən, sidi si tulaçyən.

çolìðy çoi çàdel çoça lāçman çàssət. lìn uàzəy òr't igi yasna iəçətsəyən. uàzəy òr't igi çàtna ittam ìmi iàsna àləmçì-idi iəço-lyəçtsa (iàsna àləm'sa iəço). ìmi laul: «ittam purçəm-sàçəm, malai manəm tälliçlèn?» uàzəy òr't igi laul: «katra pv-ràçətna sèbàn uèrdì çàssən, náurəməm uyèllì pidəs, nvy çodàs

Asszony-unokájának meghagyta. Tíz ebet befogtak, az ebek befogásával elkészültek, az Asszony-unokája ment.

Rövid ideig ment, hosszú ideig ment, a harmincz ember házához odaérkezett. A harmincz ember úgy áll, mint a bogánckóró. Így szólnak: «Micsoda sürgős dologban jársz?» — «Azért jöttem, hogy anyátokat vigyem samanizálni.» A harmincz ember mondja: «Ha mi megharagszunk, megkötözünk téged és az ebszánodon innen visszaküldünk.» Az Asszony-unokája szól: «Az én dologomban mikor vinném!» A harmincz ember szól: «Ha valami rosszat csinálsz, nem szabadulsz meg, ha valami történik, a Városi fejedelem-öreg városát tüzzel pusztítjuk el.» A harmincz ember megszólal, anyjához szól: «Ha akarsz, menj! ha nem akarsz, a te dolgod.» Az anyjuk szól: «Hívnak, megyek.» Erre az asszony fölöltözködött, az öltözéssel elkészült, az Asszony-unokájával együtt kimentek, a tíz ebre fölültek, így vitetnek.

A harmincz ember a házuk mellett állva maradt. Ők ketten a Városi fejedelem-öreg városába érkeztek. A Városi fejedelem-öreg házába az asszonyt bevitték (kézen fogva emelték be). Az asszony szól: «Már megöregedtem, miért hoztok [ide] engem?» A Városi fejedelem-öreg szól: «Hajdanában varázsolni tudtál, a gyermekem megnémult, te hogyan hoztad volna helyre, ezért

lèžàtsèn lolu, sit òrəyña ma nəyən uàxsəm.» ìmi lauàl: «ìlbi sirəmna lèžàtsəm lolu, ittam puršəməsàim, χundi sàra možàtləm mà sit!»

uàzəy òr't igi tut nlda pàrdəs. tut pl'sa. uul put, kàuərdi put, mur lèdi put tēlii kàuər'sa. put kàuərdal svət ìmi tut silna kòjil, sèbàn uèrl. ìmi-χili kòidi svət kim-ēdəs, uantlèli: naurèmat iwntlèt. ìmi-χili naurèmat χuštèli, sidi pòdər'l: «ìmi kòimoda pitla, nəy naurèmat buadi, lauadi: lal il!» naurèmat lauàl: «muy svà vlu.»

ìmi-χili sèbàn uèrdi χàtna iəyo-ləyəs. iəyo-ləymal iubinà put kàuərl. ìmi tut silna àməsl, kòjil, kòidal svət mola-pugat èuəlt azàt purisèli, tōrəm èuəlt purisèli, kul èuəlt purisèli, nəməza kul uèrəm uèr and ol, tōrəm uèrəm uèr and ol, ìmi-χili χoza χaiis: ìmi-χilina uèrəm uèr! si-kəmna kimis χòlən'lat, naurèmat buàl šàtl: «lal il! lal il!» ou pèlək-ləskəsa, àràtèlna kim-nəuərməlat, ìmi χolna kòjil. ìmi-χili kim-nəuərmal svət kàuərəm

hivtalak téged.» Az asszony szól: «Ezelőtt (tk. a régi módom szerint) helyrehoztam volna, most már megöregedtem, mikor tudom én ezt hamar meggyógyítani.»

A Városi fejedelem-öreg tüzet gyújtatott. A tüzet meggyújtották. A nagy fazekat, a főző fazekat, a népevő-fazekat tele-rakták (tk. főzték). Miközben a fazék forr, az asszony a tűz szélén varázsol, samanizál. Az Asszony-unokája varázslás közben kiment, látja: a gyermekek játszanak. Az Asszony-unokája a gyermekeket fölbiztatja, így beszél: «Az asszony mihelyt varázsolni kezd, ti gyerekek üvöltsetek, mondjátok: «Jön az ellenség!» A gyermekek mondják: «Mi majd aztán üvöltünk.»

Az Asszony-unokája a varázsló házba belépett. Miután bement, a fazék forr. Az asszony a tűz szélén ül, varázsol, varázslása közben minden felétől kutatta, az isten felől kutatta, az ördög felől kutatta, semmiféle ördög okozta (tk. csinálta) dolog nem, isten okozta dolog nem, az Asszony-unokájához csapódott: az Asszony-unokája okozta dolog! Ezenközben kifelé figyelnek (hallgatnak), a gyermekek üvöltése hallszik: «Jön az ellenség! jön az ellenség!» Az ajtó kicsapódott, mindnyájan kiugranak, az asszony még varázsol. Az Asszony-unokája kiugrása közben

put tojo potkəsli, imi elti s̄azəməsli. kāmən mur mou-lòkkì yan-
diis; nèməza lal andàm.

ittam ijo-bənsət. koidi imi s̄əmləl-təlna kāmərəm iəŋ'kna
azət lūmət, s̄əlləl-təlna kim-ētta pitməl. uəzəŋ òr't igi lauəl:
«təm zolìdŋ zoi àngəl zvləs ittam! muŋ ittam i-sidi zolda pitlu.
zolìdŋ zoi tì-ki iorətlat, tàm uəzu azət tutna ponla, muŋ uèllài.
iəna' uèrna pitsu!» uəzəŋ òr't igi lauəl: «si imi zol-mosa zoida
piti? matti iəŋna ijo at tula!» matti n̄oŋməs: «pà at!» pàot
lauəl: «mà s̄əməm n̄idi zolt' zozə zodi svrət manlēm? muŋ,
lauəl, tuda an' uèrəmlu.» uəzəŋ òr't igi tuŋən n̄məsli pidəs. «n̄-
məza sirna ant rəzəl tada tvjda! imi-zili n̄vŋ tūuà!» — «mà
lilēm an' məsl?» imi-zili lauəl: «mà an' uèritlēm.» sidi pōdərte
əuəlt n̄əŋzo ošta kurtsat.

mosa-pvràina uəzəŋ òr't igi lauəl: «imi-zili, tàzəm, uəl-
βəsəm n̄vŋèn malēm, manēm top lāfti, z̄əšəlti, likna manēm àl

a fölforrt fazekat odébb lökte, az asszonyra döntötte. Künn a
nép a föld minden irányában (tk. körös körül) tekintgetett; sem-
miféle ellenség sincs.

Erre bementek a házba. A varázsló asszony szemeit a forró
víz egészen kiette, a belei is kifordultak. A Városi fejedelem-
öreg szól: «Ez a harmincz ember anyja ím meghalt.» Mi ugyan-
csak meg fogunk halni. Ha a harmincz ember ide érkezik, ezt
a városunkat fölgýújtják egészen, minket megölnek (mi megöle-
tünk). Bizony bajba estünk!» A Városi fejedelem-öreg szól: «Ez
az asszony hol (hová) fog feküdni? Valamely emberek hadd vi-
gyék vissza!» Valaki megszólal: «Az ám (tk. bizony hadd!)»
A másik szól: «Én szemem látó biztos halálhoz hogyan men-
jek? mi, úgymond, elvinni nem bírjuk.» A Városi fejedelem-
öregnek egyenesen megállott az esze (tk. gondolat nélkülivé
lett). «Sehogyse lehet itt tartani! Asszony-unokája te vidd
[haza]!» — «Az én életem (tk. lelkem) nem szükséges?» Az
Asszony-unokája szól: «Én nem bírom [t. i. hazavinni]». Míg így
beszélnek, embert hiába kerestek.

Egyszer [csak] a Városi fejedelem-öreg szól: «Asszony-uno-
kája, a vagyonom, mindenem neked adom, engem csak táplálj,
itass, ne haragíts meg! Téged fiam gyanánt foglak tartani, ezt

ēdā! nvyēn iij iugānna nōmda pitlēm. tām imi talta tūū! nvy nvm̄səy-ki, māzəy līlən an' uēlla.» imi-χīlī si iāzəy χōləs, iōy ām'p' kīrəs, kīrman iētsəs. ittām imi ām'β-ōrāl elti lēltsəlī, pā manda pidəs.

uān manəs, γou manəs, uantman tmləlī: χolīōy χoiāl χādət sē ēdsət. ām'β-ōrāl uīslī. γvmdā lvsksəlī, ām'β-ōrāl padī ilb(i) ēuəlt lou pā lvyəs. ām'βət χol nāuərlet, sē nāuərlet, lou vūāl: «sē γvl'su! sē γvl'su!» iosl uēriūē iūzəy. lou māl'sūyəl uīslī, pēlak-vritsəlī, rāuūū vritsəlī, imi lās elti γvmdā χōiūl, ōrāl χōsman ol, lou ōrāl-pārt ilb(i) ēuəlt ī-sidī γvmdā χōiūl. χoiādal kutna ām'βlāl χuślētī, ī-γvlda nāuərlet, iōy ām'p' χol vūāl, sē vūāl. «χolīōy χoi, ām'βlu kātālən (imi-χīlī vūāl), sē γvl'su, sē γvl'su!»

χolīōy χoi kim-nāuər'sət. kim-ēdel ēuəlt ām'β-ōrāl sē lāiś. χolīōy χoi uantlālī: ām'β-ōrāl γvmdā χōiūl. γvmdā χoidī ām'β-ōrāl iosl azāt uōr! χolīōy χoiina ām'β-ōrāl noy-āmetsa, ām'β-ōrāl

az asszonyt innen vidd el! Ha okos vagy, talán a lelkedet nem ölik meg [értsd: életedet nem veszik.]» Az Asszony-unokája ezt a beszédet hallotta, tiz ebet befogott, a befogással elkészült, ekkor az asszonyt az ebszánra tette és menni kezdett.

Rövid ideig ment, hosszú ideig ment, meglátja: a harmincz ember házai idelátszanak (előtűnnek). Az ebszánját vette, fölfordította, az ebszán feneke alá maga is odabújt (tk. bement). Az ebek a merre ugornak, arra ugornak, ő üvölt: «Végünk van! végünk van! (tk. itt halunk! itt halunk!)» Az út igazán fás. Ő a subáját fogta, ketté szakította, apró darabokra tépte. Az asszony a havon arczczal lefelé fekszik, a szánhoz van kötve. Ő a szándeszkája alatt szintén arczczal lefelé fekszik. Miközben [így] fekszik (tk. fekvése közben), az ebeit uszította, [azok] egy halálíg iramodnak. A tiz eb a merre üvölt, arra üvölt. «Harmincz ember, az ebeinket fogjátok meg (az Asszony-unokája kiabál), végünk van! végünk van!»

A harmincz ember kiugrott. A mint kimentek, az ebszán ott állott. A harmincz ember látja: az ebszán föl van fordulva, a fölfordított szán útja csupa vér! A harmincz ember a szánt fölemelte, az ebszán alól ő (az Asszony-unokája) csak nehezen

èuəlt lou (imi-çili) uuràina noç-kiləs. tàm çoliðy çoi àngel noç-
 amətsət, noç-amətmelna àngel oç-pözçəl tərənmal, àngel sòlət
 male çvsta pitməl. imi-çili èləl ieža uəri iuyamal. çoliðy çoi al-
 uantlat. «àγγèu çodi uèl'sèn?» «mà and oslèm. tòdà ioçàn uədi
 kildi tɔçàina àm'βət nāuərməsət, oçəl çvmbələs, nà pà ligam'səm
 oçəl ilbina. tì-mosa si-kuš vusəm, nəy çozəiən nèməttitlən (?)
 sziəl andəm. min àm'β-oçəlmənnà uèl'sajmən. si kinçu toltà
 tumdugan iuyəndisəmən, idēmən svçət tàm ioçàn nuna svrəmna
 si pitsəmən.»

lou imi-çili iəçlal pèlà pòdər't, tal müləl tvjəl, mälšəy
 andəm. çoliðy çoi lauəl: «iəna' ol, pà àm'p' oç-kol an' tvjəl, idy
 àm'p' iorəl ār, nəyçoiəna kätllta an' uèrəmläjet.» — «manəm mosa
 adəm mälšəy-svç miüdi! pàtsəiəm.» iəçlälna masa. çvliəçl
 nvrəm elti isü pulay noç-amətsel, paldənsçik át ol, àm'βətna àl
 lila. sitəlna ioço-lvysət. «muy çoliðy çoi mola sirna olda uèritlu,
 uaiü, mälšəyflu çoiəna ləçätta pitläjet?»

kelt föl. Ennek a harmincz embernek az anyját fölemelték, a
 mint fölemelik (tk. fölemelésük közben) az anyjuk feje szétsza-
 kadt, az anyjuk belei már feketedni (?) kezdtek. Az Asszony-
 unokájának teste egy kissé lett véres. A harmincz ember csak
 néz. «Az anyánkat hogyan ölted meg?» — «Én nem tudom.
 Ott a folyó partjára kelésünk helyén az ebek megugrottak, a szán
 fölborult, én meg a szán alá estem. Idáig üvöltöttem bár, nálatok
 egyikötöknek sincs semmi nesze se. Mi ketten az ebszántól meg-
 ölettünk. Egyébként onnet egészségesen indultunk el, jövésünk
 közben e folyó torkolatánál halálba estünk im!»

Ő, az Asszony-unokája az emberekhez beszél, pusztán sap-
 kája van, subája nincs. A harmincz ember mondja: «Biz' úgy
 van! és az ebnek fejkötele sincs, tíz ebnek az ereje nagy, em-
 ber nem bírja megtartani.» — «Nekem valami rossz subát ad-
 jatok, fázom.» Az emberek adtak neki. A halottjukat egy áll-
 ványra az ablakkal szemközt fölültették, kissé magasan hadd
 legyen, az ebek meg ne egyék. Aztán bementek a házba. «Mi
 harmincz ember mi módon birunk meglenni, a botosainkat, su-
 báinkat kicsoda hozza majd rendbe?»

ila-pələ iis, imi-çili pödər'ta pidəs: «çerçê iski! kâman uotâs. ittam çadu kâuaram, mû çodi ñnzâç-kurdî, ñnzâç-lômaldî çoiçam.» çoliðy çoi lauðl: «muy si-kut isna ñnzâç kurdî, ñnzâç lômaldî çoiçiçulu.»

Çimel çetsas, kim-êtliçsət. iâçlâl çubina imi-çili kim-êdäs. çvlâ èuolt kol içräs, pûlêç-uôs èuolt kol àtêy il-êsllsêli. si çvlâ isni pulan ol. çoliðy çoi içro-lwysət, çoisət.

imi-çili çoiçman çol'lêli: uotâs palem. pà iâçlâl uniwem'sâiçt, pà iâçlâl uerdi ollət. azat ñnzâç lômaldî çoiçlèt. sitelna pûlêç-uôs èuolt kol selta uisli, ittam çvlâ selta ñnrêmêli. çvlâ toltta çat-mäs, isni libi çouât içro-lwys. selta çoliðy çoi nâuarmäsət, ñnzâç lômaldî çol-pələ man'sət ant pà uantsêli. lou pà nâuarmäs kim çu-sorna: «çuuât! çuuât! mû si uellâçim!» nêmettüt sêçl andâm. selta uniwem'sa, noç-uêrläs. çoliðy çoi î çoi sê içyçtäm andâm.

lou kim-êdäs, uantlêli: ñnzâç kurdî çada manëmət, sê man-mal. î kâldäm ñöçâltêli, uantlêli: iuç-puç ilbina lwymal. seda

Esteledett (tk. estefelé jött), az Asszony-unokája beszélni kezdett: «Bizony hideg van! künn zivatar. A házunk igen meleg (tk. forró), már mint én mezítláb és levetközve fekszem.» A harmincz ember mondja: «Mi néha [szintén] mezítláb és levetközve szoktunk feküdni.»

Az evéssel, ivással elkészültek, kimentek. Az emberek után az Asszony-unokája is kiment. A halottra kötelet kötött, a kéménynyiláson át a kötél végét leeresztette. A halott az ablakkal szemben van. A harmincz ember bement a házba, lefeküdtek.

Az Asszony-unokája fekvén figyeli: a zivatar erős. Némelyek elaludtak, mások [még] fönn vannak, minden levetközve fekusznak. Aztán a kéménynyiláson át (lebocsátott) kötelet megfogta, ezzel a halottat megragadta. A halott megindult, az ablaknyílás hosszában bejött a házba. A harmincz ember fölugrott, s levetközve hogy merre mentek, nem is látta. Ő is kiugrott nagy kiabálással: «Gyertek! gyertek! Mindjárt megöletem!» Semmi-féle nesz sincs. Aztán elaludt, fölkel, a harmincz ember közül egy sem jött vissza.

Ő kiment, nézi: mezítláb merre mentek, arra ment. Egy nyomot követett, látja: a fa tövének belsejébe megy be, ott fek-

χδῆλ. «kilà! (imi-χῆλῖ ἰάσταλ) nèmœza sɛɔl andàm. lou nvmœsl: male χολmal, sidì uandũndal èuœlt χολῖδῶν χοῖ než i χοῖ lῖlœy andàm, ārâtèlœna χολmœt.

ἰογο-manœs, χολà-ἰmì χοῖœa ἰοχτœs, χâtœna ἰογο tâl'sœli, sømmì ãmœtsœli, uœsl sorli azût uœr. sítœlna lou ἰδῶ ãm'p' kîrœs, lèlœs i manœs. uâzœy òr't igi uas ἰlbina uœdì ἰοχτœs. mur si nõχmœs: «tamotta lausadi, ἰmì-χῆλῖ uèl'sa, χολna lῖlœy. ἰttam ἰοχτœs.»

uâzœy òr't igina œižœsla: «χολῖδῶν χοῖ χodì laulœt?» «χολῖδῶν χοῖ mà-ki ant uèritsœm, manœm uèl'sœt lolœn, mà ἰttam lῖlœm sῖ ἰοχτœftœsœm.» «ἰttam χολῖδῶν χοῖ selta-ki lallῖ ἰlœt, mà tâm moyœna olda an' uèritlœm.» sítœlna uâzœy òr't igi laulœl: «nvy-ki manlœn, muy sítœna ārâtèlœna χollu.»

matta lausu, uas lῖdì vul pà'ri uèrœs, uèlῖs uèrœs. lῖdel, ἰœstel kutœna ἰmì χῆλῖ laulœl: uâzœy òr't igi, χολῖδῶν χοῖœn ἰlœl-ki χου ἰs, nõftœl-ki χου nõbœt àl laῖlῖlœ! mà ἰttam nvy murœn χοῖœa olda an' uèritlœm.» uâzœy òr't igi laulœl: «χοῖ nœyχœ nvy χοῖœœn

szik. «Kelj föl!» (Az Asszony-unokája mondja.) Semmiféle nesz sincs. Ő gondolja, már talán meg van halva. A mint megnézi, a harmincz ember közül csak egy sem élő, mindnyájan meghaltak.

Visszament, a halott asszonyhoz érkezett, bevitte a házba, fölültette: az arcza csupa vér. Aztán tíz ebet befogott, fölült [a szánra] és ment. A Városi fejedelem-öreg városa végén a partra érkezett. A nép megszólalt: «A multkor azt mondtátok, hogy az Asszony-unokája meg van ölve, még él, im megérkezett!»

A Városi fejedelem-öreg kérdezi tőle: «A harmincz ember hogyan beszél?» — «Ha a harmincz embert én nem győztem volna le, engemet megöltek volna. Az életemet most im megmentettem (tk. a lelkeket most ide visszahoztam). Most már aztán ha a harmincz ember ellenségül jön, én ezen a földön meg nem maradhatok.» Aztán a Városi fejedelem-öreg szól: «Ha te mégy, mi aztán mindnyájan meghalunk.»

Azelőtt mondtuk, város evő nagy lakomat csinált, most is (tk. rögtön) csinált. Evés, ivás közben az Asszony-unokája szól: «Városi fejedelem-öreg, a harmincz emberedet ideje hozszú időn, kora hosszú koron át ne várd! Én most a te népednél nem tudok meglenni.» A Városi fejedelem-öreg szól: «Ha

ādəm iāzəŋ-ki lauəl, manəm lauà!» — «maddəŋ nəŋŋo iāzəŋ pōdər'ta ior iorətł (hálmidi xoī kəmən iōŋ iāzəŋ ətłtal), si ādəm nəŋŋo vndasna mà uèrna pitləm. mà mouəmnə manləm.» uāzəŋ òr't igi lauəl: «nəŋən kəillta an' uèritləm.»

tàs pilna əuəl ləzətsəli, imi-çili manda pidəs. uāzəŋ òr't igi əuəl pèlā lauəl: «xoŋən pilna iəmas òlātən!» si iāzəŋ twis, imi-çili iməl pilna manda pidəs. kvləŋ-tàs, nəs-tàs uvstəsa.

imi-çili ioros uantl: mur azət sē ŋidel ūla. «muŋ uāzəŋ òr't igi xoəa olda an' uèritlu, imi-çili xoəa ollu-ki, tal' an' iorətł.» imi-çili müləl lögəftəsli, laŋgər uldi ioros ləskəsli: «mil tām̄bina pittē mur āt ŋil, mil tombi pèlā pidəm mur ioro āt kērləlet!» mil tombi pèlā pidəm mur çəl'laman çassət, mül tām̄bi pèlā pidəm mur āmətman ŋisət. tomət ioro-kērləsət, loŋ mur pilna mouəlna iorətəs (iorətəsət). ləbas uèrdi ço ləbas uèrl, çāt uèrdi ço çāt uèrl, tàs sənidi ço tàs sənidi, imi-çili si sirəlna ādəl nas āndəs, ittəm çolna ol tançà.

valaki te hozzád rossz szót szól, nekem mondd meg!» — «Némely embert elfog a beszélő kedv (tk. szót beszélni ereje jö), [a hazug ember hány tíz szót mond] ezen rossz ember miatt bajba kerülök (tk. esek). A magam földjére megyek.» A Városi fejedelem-öreg szól: «Téged visszatartani nem birlak.»

A leányát vagyonnal (marhával) fölkészítette [az útra], az Asszony-unokája menni kezdett. A Városi fejedelem-öreg a leányához így szól: «Az embereddel jól legyetek!» Ezt a szót mondta s az Asszony-unokája az asszonyával együtt menni kezdett. A rénszarvasnyáját, a tehéncsordát elhajtották.

Az Asszony-unokája visszanéz: az egész nép mind jön (tk. jövése látszik). «Mi a Városi fejedelem-öregnél nem birunk meglenni, ha az Asszony-unokájánál vagyunk, ellenség nem jön.» Az Asszony-unokája fogta a sapkáját és a vállán keresztül visszadobta. «A sapkán innen eső (tk. esett) nép hadd jöjjön, a sapkán túl eső (tk. esett) nép hadd forduljon vissza!» A sapkán túl esett nép sírva maradt [ott], a sapkán innen esett nép örvendezve jött. Ő a népével együtt a földjére érkezett. Az éléskamra csináló férfi éléskamrát csinál, a ház csináló férfi házat csinál, a nyájörző ember nyáját őriz. Az Asszony-unokája ily módon külön várost alapított, még talán most is él.

5. *šoyalt nauremən.*

ī žui ol, kət šoyalt naurəm tvił. iaiəl nauremən, ādəl xätna olləən. lou, si žui ī-mosaīna tuma uërəs: «mà tàm šoyalt nauremən živiləəm, kuš āt žolləən, kuš liləən āt olləən.» nauremən žoidi ēnəlt iaiəl xätl pāitsəli, ānəsləl kīrəs, atti žondəs. nauremən līn žādəna nox-uərləšəən, itl vbəl, itl apsəl, apsəl top nožəmdvūdi-louūt.

iəmas nəuūi iis, vbəl kim-ēdəs. «ī žādu andəm vndi.» iožo-loyəs, apsəl xätləl. tutl nləs, apsəl lābətsəli. «apsiē manləmən, iaiənnə žvīməmən!» apsəl ožəl-sokna lētsəli. apsəl tāllixman iəŋ'əl, nəməza ant siūləs, nəŋxoi uantman andəm. lou sitəlna ēui iožo-manəs, šāgrəl mvyəltə manəs.

šāgrəl mvyətsəli, nəməza and őžəs. top ī iēuər uələm knlāŋ-ox-pōzəx őžəs, iožo-tūslī. apsəl tāll, knlāŋ-ox tāll, iožo-ioxtəs. apsəl lvrətsəli, tutna n'isəli, lābətta pitsəli. isi-mvr't vbəl šida-

5. A két árva.

Egy ember él, két árva gyermek van nála. Bátyjának a két gyermeke, külön házban vannak. Ő, ez az ember, egyszer elhatározta: «én ezt a két árva gyermeket elhagyom, akár haljanak, akár életben maradjanak». Miközben a gyermekek feküsznek, a bátya a sátrát (tk. házát) fölszedte, a szánjait befogta, éjjel elillant. A gyermekek a házukban fölébredtek: az egyik a nénje, a másik az öcsce, az öcsce alighogy lóto-futó nagyságnyi.

Jól kivilágosodott (tk. világossá lett), a nénje kiment. «A mi házunk mintha nem volna.» Bement a házba, az öcsce sír. Tüzet gyújtott, az öcscsét megetette. «Öcsike, menjünk! a bátyánk elhagyott bennünket!» Az öcscsét egy kis szánra fölültette, az öcscsét húzva jár. Semmit sem látott, embert nem látott. Ő aztán, a leány, erre visszament, a legelőt megkerülni ment.

A legelőt megkerülte, semmit sem talált. Csak egy farkas megölte rénszarvasfejet talált, haza vitte. Az öcscsét húzza, a rénszarvasfejet húzza, hazaérkezett. Az öcscsét kipólyázta, tüzet gyújtott neki, etetni kezdte. A nénje mindegyre hallgatagon sirdogál. «Mit eszünk mink? Ezelőt marbánk sok volt, két-

man xál'ləl. «min mola lilmən? matta tàzu ār òs, kàt-xòlām kòlān uèl'su, si poràina lisu. ittām mun and ošlu, xvilāru.»

āt xoisəgən, ālən svət kilsəgən. apsəl pèlā laşl: «apsuè manləmən soga uèlda!» soga-uèlβəs āmətləgən. lin mola-kəmna āmətləgən, ioroş tvrā mvxti pitlājet. lidən-kəm uèl'səgən, ioro-man'səgən. si soga uèldən èuəlt soga ārdān uèl'səgən. lidən-kinza ār. sidi uèlβəsləgən, tōrām tvuūā iis. nēnχo lin xoziəl an' iorətl. sitəlna sogājet man'sət.

sogājet manəm iubina pā-mou èuəlt uai-xul ioxtiliūda pidəs. èyi manəs, siməs lār-on'gət òzəs. lār-on'gət xoza manəs, ləl-kəm pòn-sòβ rungetliūman āmdəs. xaləuət manəs, si āmdəm xəlβəl tū-xulna azət tēliū xaiəm. sitlāl uis, apsəl iorəmdūil, xullən lētl-səllən. apsəl tàll, xullāl tàll. ioro-iorətsəgən, lilyən mola uèrləgən. si xullən uèldən èuəlt andāmā iis, sidi olləgən, uəzət, molājet iorətsət. lār-on'gət xoza uəzət uèrūè ārət. loy (vbəl) rungetliūman uəs-lis āmatta pidəs. xaləuət manəs, lişlālna uəs uèlməl azət uèrūè ār. sidi oldal èuəlt uəs-pōzəχ āgətl. uəs-pōzəχ liūman ollə-

három rénszarvast levágtak, akkor aztán ettünk. Most ime, mi nem is tudjuk (miért), el vagyunk hagyatva.»

Éjjel nyugodtak, reggel fölkeltek. Az öcscséhez szól: «Öcsike, menjünk foglyot fogni!» Fogolyhurkot állítanak, annyit, amennyit állítanak, mindjárt vissza is mennek. A mennyit megesznek, annyit fogtak, hát visszamentek. Miközben így foglyot fognak, sok foglyot fogtak, evésükhöz mértén sokat. Az idő tavaszra vált. Ember ő hozzájuk nem érkezik. Aztán a foglyok elmentek.

A foglyok távozása után a más vidékről vad-hal kezdett jödögélni. A leány ment, valamelyes áradványgödört talált. Az áradványgödörhöz ment, a vízben gázolva öles hálót állított oda. Másnap [oda] ment, állított hálója tele van kárászszal. Ezeket kivette, az öcsese utána lót-fut, a halaikat fölrakták [t. i. a szánra]. Az öcsesét húzza, a halakat húzza. Hazaérkeztek, esznek vagy mit csinálnak. A halfogásuk egyszer csak megszűnt, így vannak. Réczék vagy mik jöttek. Az áradványgödörnél igazán sok récze van. Ő (a nénje) a vízben gázolva récefogót kezdett állítani (tk. ültetni). Másnap odament, a fogóktól megölt récze bizony igen sok. A mint éldegélnek, réczetójást gyűjt.

ḡən. i-mosajna uàs-pōzəɣləl andàmì ìsət, liyβəsləl ɣol'sət. iɣlə-
ḡən, iɣləḡən, nèməza and ośləḡən.

apsəl lauəl: «vbiè, lida litləm.» mosajna tanɣà lābətsəli.
sidi oldən èuəlt nèməza ant mozətłəḡən. apsəl ɣəl'ləl: «lida
litlāiəm!» apsəl elti sozəm lānət (kvləḡ-lānət) kəuərdəs. èuḡè
ɣəl'ləl. lānət kəuə'r'səḡən, apsəl lābətsəli, loy mola lāuəndiɣl,
mola andàm.

sidi olliyəḡən, apsəl lauəl: «lida litlāiəm.» — «mola lābətłəm
nəḡən?» apsəl ɣəl'ləl. katra liuəm sogə-louət kəuərdi pitsəli, ɣāzi
(ɣāzəm) iəḡ'k ièšsəḡən i ɣojsəḡən.

āləḡ svɣətłi iis, apsəl loɣtas-keu uis, kèzì loɣətta pidəs.
kèzəl loɣətsəli, nəri-oɣ-silna mètsəstì i ɣojsəḡən. ɣaləuət āləḡ
svɣətłi iis, vbal noɣ-uèrəməs, apsəl andàm. «ɣodi — lauəl —
apsəm ɣol manəs?» náu'rəm kāmən ol, mālšəḡ-pənl ālməs, ɣotł
iəzəlt uəɣəntł. loy uantman tviləli: i kvləḡ si iidal nıla, kvləḡəl
ilbəlna si iəɣtəs. si-kəmna vbal ɣət èuəlt kim-arətl. vbal oḡ ɣo-
rəmmal svɣət ittam kvləḡ tōdā nāuərməs. mundi ɣatsə iis, sūis

Récetozást even vannak. Egyszer csak a réczetozások is elfogy-
tak, a táplálékuk elfogyott. Járnak kelnek, semmit sem találnak.

A öcsese mondja: «Nénike, éhes vagyok» (tk. enni akarok).
Valamivel talán megetette. A mint így vannak, semmit sem tud-
tak szerezni. Az öcsese sír: «Éhes vagyok!» Az öcsésének meg-
száradt inakat (rénszarvas-inakat) főzött. A szegény kis leány
sír. Az inak megfőttek, az öcsését megetette, ő evett is, meg-
nem is.

Így élnek-éldegélnek, az öcsese mondja: «Éhes vagyok?» —
«Mivel etesselek meg?» Az öcsese sír. A régebbsen megevett
fogolycsontokat főzni kezdte, levest ettek (tk. ittak) és lefeküdtek.

Reggeledett (tk. reggel felé jött az idő), az öcsese köszörű-
követ fogott, a kését köszörűlni kezdte, a padka fejéhez oda-
szúrta és lefeküdtek. Másnap reggeledett, a nénje fölébredt, az
öcsese nincs [t. i. a házban]. «Hogyan, úgymond, az öcsém hová
ment?» A gyermek künn van, a subája szőrét fölemelte, a
nappal szemközt fordulva hívogat. Ő megfigyeli: egy rénszarvas
jövése látszik. A rénszarvasa ím oda jött eléje. Ekkor a nénje
a házból kirohant. Miközben a nénje az ajtót megcsikordította,

manəs. ittam náurəm çádəl pələ vngərməs: vbəl kim-ētmal. vbəl pələ laudəl: «malai kim-ētsən? törəm pürdülişli, mà lida an' çàssəm, vvə paldəftəsən.» sittəlna vbəl pələ çəl'laman sòsl.

vbəl ioɣo-lvngəs, vbəl pələ laudəl: «manəm lidet mià!» vbəl azàt al-làirl. «mola maləm vvngèn? nèməza ant tviləm.» — «svmam šeng kàzla, vndiqi mà vvngèn liləm!» apsal uədi nāuərməs, kəzəl nvrəməsli, vbəl çəl'lada pidəs. «çodi uərla? mà adəm ösəm.» ittam çui-naurəm çəl'ladal svrət kəzəl il-luttəsli sàçəl çoza. vbəl sittəlna tuvl vləs, tamotta kəuəram soga-lovet soç-çirna pon'səli, sit uşli, vbəlna pələk-mvnzisa, soga-lovet pilna kəuə'rəsli. put kəuə'rəs, kəuə'rəs. lida pitsəgən, liuman iətsəs, si pvrà-kəmmi iis, çvş at pvràina kiçar pitta pidəs.

vbəlna lətsa, sidi si tötliçla. sidi tötliçidi çuəlt nèməza and oşləgən. ioɣo-ioçətsəgən, çoisəgən.

çaldəvat ələg svrətli iis, náurəm kim-ēdəs, çvtl top ētmal, mälşən-pənl əlməs i uəçəntta pidəs. sidi uəçəntli. uəçənttal svrət

a rénszarvas elugrott, a honnét az imént jött, arra ment. Erre a gyermek a ház felé tekintett: a nénje már kiment. A nénjéhez szól: «Miért jöttél ki? Az isten adta, ennivalóm nem volt (tk. enni nem tudtam), te elijesztetted.» Aztán sirva lépdél a nénje felé.

A nénje bement a házba, a nénjéhez szól: «Adj nekem [valami] ennivalót!» A nénje csak áll. «Mit adjak neked? semmim sincs.» — «Pedig ennem kell (tk. a szivem igen kívánja), ha tégedet eszlek is meg!» Az öcsese beljebb ugrik a padkához, a kését megragadta, a nénje elkezdett sírni. «Mit csináljunk? én voltam a rossz.» Sírása közben a fiúgyermek a kését leejtette a deszkához. A nénje erre tüzet gyújtott, a régebben megfőzött fogolycsontokat tokhal bőréből készült zacskóba tette, ezt elővette, ketté hasította, a fogolycsontokkal együtt megfőzte. A fazék főtt, főtt. Enni kezdtek, az evéssel elkészültek. Olyanforma idő lett, éjnek idején alig hogy kezdett esni a dara.

A nénje fölülteti (t. i. a szánra), így huzogatja. Miközben így huzogatja, semmit sem talál. Hazaérkeztek, lefeküdtek.

Másnap reggeledett, a gyermek kiment, a nap éppen hogy csak feljött. A subája szőrét fölemelte és hivogatni kezdett. Így

uantman twiləli: i koləŋ si iidal nıla. si-kəmna vbəl çät-libina nox-kiləmdəs. «apsəm çolas manəs?» — náurəm ilbina koləŋ si iorətta utsürs, çätlib èuəlt vbəl kim-arədəs, ittam koləŋ al-torəina manəs. sittəlna loy (náurəm) çät-libi pələ vngərməs: vbəl kāmən ləi. çät'laman nóçəmdəs: «mə nvyən uəlləm i lələm!» vbəl lauəl: «çui-náurəm ösən, uəllən, si uəllən.» vbəl çoza çät'laman nóçəmdəs, ioro-tülləli. vbəl ioro-loyəs, vbəl pələ lauəl: «madi nóçəin kazi-li?» loy lauəl: «mə and ösləm.» isi-mvər't çät'ləl, pödər'ta an' uəritl. vbəl lauəl: «təm çvtl təm törəm çada oldal mə and ösləm.» si-kəmna lauəl: «təda litləim!» vbəl tamotta çäsəŋ'k pə çasmətsəli, apsəl ləbətsəli. sidi oldən èuəlt çvtl patləs, çoisəŋən.

vbəl nox-kiləs, apsəl andəm. apsəl kāmən uərentl. apsəl ilbina süiuy niŋ-koləŋ iis. vbəl lauəl: «pə kim and ètləm.» i-mosəina náurəm vudəs: «vbüè iuüà!» ittam vbəl çät-lib(i) èuəlt (kim) nāuərməs, apsəl niŋ-koləŋna aŋət'ələl èuəlt kətlmal,

hivogat. Hivogatása közben megfigyeli: im egy rénszarvas jövése látszik. Ugyanakkor a nénje a ház belsejében fölkelt. «Az öcsém hova ment?» A rénszarvas már majdnem oda érkezett a gyermek elé, a ház belsejéből a nénje kirohant. Most a szarvas másfelé ment. Erre ő, a gyermek, a ház belseje felé tekint: a nénje künn áll. Sírva [hozzá] futamodott: «Én téged megöllek és megeszlek!» A nénje mondja: «Fiúgyermek vagy, ha megölsz, hát megölsz.» A nénjéhez sírva odafutamodott, behúzza [t. i. a házba]. A nénje bement. A nénjéhez szól: «Fáj-e valami husod?» Az azt mondja: «Nem tudom.» Annyira sír, beszélni sem bír. A nénje mondja: «Ma, hogy ez az isten hol van, nem tudom.» Ugyanekkor szól [t. i. a fiú]: «Éhes vagyok!» A nénje a tegnapi levest megint megmelegítette, az öcscsét megetette. A mint így vannak, a nap alkonyodott (tk. sötétedett), lefeküdtek.

A nénje fölkelt: az öcsce nincs. Az öcsce künn hivogat. Az öcsce elé egy borjas rénszarvas tehén jött. A nénje mondja: «Megint ki nem megyek.» Egyszer [aztán] a gyermek kiabál: «Nénike, gyere!» Erre a nénje a ház belsejéből kiugrott: az öcsce a rénszarvastehenet a két szarvánál fogva megfogta, a rénszarvas húzza magával. Ketten (tk. két ember) megfogták, a

kolàngna tàllìjila. nbəl ioytos, kàt nènɣoina kàtllsəllən. ittam kolàng kolna iərsəllən. sùuɣuəl àngəl ɣozəɣna ioyəmdjil. nbəl lauəł: «ittam àngəl iərman àt ol! min sùuɣuəl lilmən!» ittam sùuɣu kàt nènɣoina àngəl ɣozəɣna kàtllsa, ɣor'səllən i lɣən.

uul kolàngən katra ɔɣəl ɣoza iərman làjil. ləbət əuəlt iərman làjil, i kolàng ɣoza ɣolìɔŋ-kəm kolàng ioyətmal. sidi oldən əuəlt iərman ɔləm kolàngən əslsəllən, selta pà uantləllən, tamotta ɣolìɔŋ-kəm ɔs, ittam uətìɔŋ-kəmmè iis. sidi oldən əuəlt sət-kəmmè sidi iis. ɣatsa jidi kolàngət lin and ɔsləngən, tɔrəm pərdəm kolàngət tayrə!

lin sittələna uantlələn, vli-vli kolàngət ioytìlìjilət. nbəl lauəł: «apsəlagè, ɔɣəl lèzàttì mäsł!» apsəl ɔɣəl lèzàttì an' ueritl, iorəl siməl. nbəl ɔɣəl-pat-iuɣ əuətl, tùllì i uəɣ'ləli. sidi oldən əuəlt sàgrən ant uandjìjilən.

i-mosaína kasłta pitsəngən. ələɣ svɣət man'səngən, ɣuɣìll andəm: ɣuɣìll ɣorlədi-mosa sàgər i iər ɣoza uuràina ioyətsə-

rénszarvast kötéllel megkötötték. A borjú az anyja mellett futkos. A nénje mondja: «Az anyja legyen csak megkötte! a borjút együk meg!» Most a borjút ketten az anyja mellett megfogták, megnyúzták és ettek.

Az öreg rénszarvas a régi szán mellett áll. Egy hétig megkötte áll, az egy rénszarvashoz valami harmincz rénszarvas jött. A mint így vannak, a megkötte volt rénszarvasukat szabadon bocsátották, aztán megint látták, az elébb még harmincz volt, most már ötvenre szaporodott. A mint így vannak, százra is fölszaporodott. Hogy honnét származó rénszarvasok, ők nem tudják, az isten rendelte rénszarvasok talán!

Egyszersmind látják: más-más rénszarvasok jödögélnek. A nénje szól: «Öcsike, szánt kell készíteni!» Az öcsce szánt készíteni nem tud, az ereje kevés. A nénje szántalpfát vág, hazaviszi és megfaragja. A mint így vannak, a legelőt nem nézik (tk. nézegetik).

Egyszer költözködni kezdtek. Reggel elmentek, még szürkület előtt (tk. szürkület nincs). Az [esti] szürkület kialakásáig alig jutottak a legelő egyik oldalához, a rénszarvas annyi lett. A nénje házat csinált, az öcscéhez [igy] szól: «Vágj fát!» Az öcsce fát vágott.

ηαν. κολάν si-ārattì iuamal. vbal χὰτ uèrəs. apsəl pèlà lauəl: «iuy sèuərə nny!» apsəl iuy sèuərəs. i-mosaina i oxlən çoi ioxtas. oxlən çoi lauəl: «nin çoidayən ostən?» — «min — lauəl — uolən nènçoiyən and ösmən.» «mola mou nènçoi i-sidi rötöl ol. nny — lauəl (ñaurèm əñzəsl tomi pèlà) mola mou nènçoi ösən? «mà — lauəl — tãus ösəm.» ñaurèm lauəl: «mà rötəm mandu, mà si röt-nènçoi ösəm.» — «çodi svət i ioxətsən tãm mouna?» ñaurèm lauəl: «iaiam ös, iaiam uðlβəs twis, manəm çylda çvisəi, mà törəmna si tvçaina çylda ant pərtməm, törəmna iilβətsəiəm.» oxlən çoi lauəl: «muy çozeu i vtšəm mandu ol, muy mouna lou ioxətmal ñəlləm tvl-kəmà iis, çöləmləm tvl-kəmmi iis.» ñaurèm lauəl: «mà and ösləm.»

ñaurəmna ləbətsa, κολάγνα kirsə i manəs. sit (tãus) manəm iubina i χətən pəitsəyən pə man'səyən. çvtl-çouət mou man'səyən, κολάνλən i iərna top ioxətsəyən. mola-kəm törəm pərdilixis, si-kəməl ol tançà, κολάνət liləyət ali çvləmət and ösləyən.

Egyszer egy szános ember érkezett. A szános ember szól: «Ti kicsodák vagytok?» — «Mi, úgymond, csak ilyen-amolyan emberek nem vagyunk. Bármely vidékre való embernek szintén van nemzetsége, te, úgymond (a gyermek kérdi amazt), milyen földre való ember vagy?» — «Én, úgymond, tunguz vagyok.» A gyermek mondja: «Az én nemzetségem mandu [= jénisszei osztják], én ilyen nemzetségbeli ember vagyok.» — «Hogyan jutottál erre a vidékre?» A gyermek mondja: «Volt [egy] bátyám, a bátyámnak volt vagyona, engem veszendőbe (tk. halni) itt hagyott, én azonban az istentől halásra nem voltam rendelve, az isten megsegített.» A szános ember mondja: «Nálunk egy bolond mandu van. Hogy a mi vidékünkre érkezett, annak már három vagy négy éve is van.» A gyermek mondja: «Én nem ismerem.»

A gyermek enni adott neki, rénszarvast fogott be neki és ment. A mint ez [t. i. a tunguz] elment, a sátrukat [tk. házukat] fölszedték és [tovább] mentek. Egy napi járőföldet mentek, a rénszarvasaik egyik oldalához csak éppen odaértek. A mennyit az isten adott, annyi van talán, a rénszarvasok élők-e, avagy döglöttek, ők nem tudják.

aḡ mandu sūgrəl mɔɣəl'ta manəs. lābət ɣɔtl iɔɣ'əs, lābət āt iɔɣ'əs, ɣolna ī pēlgəl ant iɔɣtɪlɪsli. iɔɣo-iɔɣtəs, vbəl pēlə laɣəl: «knlāɣlāmən ɯantta iɔɣɣsəm, mola-kəm oldal ant ārdələsəm.» *lisən, iēsən pà man'səən. iənas tɔɣ'aina kasləsəən. si kasman tɔɣ'aina talāɣ ɣɔtl man'səən. tōrəm patlās, ɣət űerda pitsəən. ɣət űerdən ēuəlt mur āgəttā pitsəən. ɣoḡ iɔɣətɪl lin ɣoʒaiən, sḡ olmətɪ. mur sidi iɔɣətɪtal ēuəlt iɔɣləm-kəm ɣət ākməs. aḡ mandu mitiāɣlal pēlə laɣəl: «mā oldəmna tās ant saɣlɪlɪlēm, kaslədi tɔɣ'aina sūgār ālɔɣna iɔɣətɪladi-gi, sit pà iəm. ēlsɔɣ-ńir tɔɣ'adi, tās-knlāɣ tɔɣ'adi, iɔɣəɣ iəɣ'gən tɔɣ'adi, liɣ'adi, iēń'ādi! nəɣ liɣ-man tōrəm pārdəm tās an' ɣoləl.»*

sidi oldal ēuəlt tās iɔɣo-iɔɣtəs. iɔɣo-lɔɣəs, lābətša. liɣmal iēsəs, kim-ēdəs, manda pidəs. tās laɣəl: «mā kiń'əm tāzən ɯul, ɣalēuət tāzən ī-pēlək mā tūda ɯutsilēm.» *mandu laɣəl: «mā nəɣ ɣoʒaiən ār'n an' tɔɣlēm, nəɣ ēuəltən lālməmət an' tɔɣlēm. tōrəm mola-kəm pārdəs, si-kəm tɔɣlēm.»*

A kis mandu a legelőt megkerülni ment. Hét napig járt, hét éjjel járt. még az egyik felét sem érte el. Hazaérkezett, a nénjéhez szól: «A rénszarvasainkat megnézni jártam, hogy mennyi van, nem becsültem föl.» Ettek, ittak és mentek. Más helyre költözködtek. E költözködő helyükre egész nap mentek. Az ég sötétedett (alkonyodott), házat kezdtek csinálni. Mi közben házat csinálnak (é. sátrat ütnek), népet kezdtek gyűjteni. A ki hozzájuk jön, ott marad. A nép érkezésével valami tíz ház gyűlt össze. A kis mandu a fölfogadott embereihez így szól: «Mióta csak vagyok, marhát nem őrzök. Költözködés alkalmával, ha a legelő végére odaértetek, az is elég (tk. jó). Testi ruhátok legyen! rénszarvas nyájakatok legyen! fás vizetek legyen! egyetek, igyatok! Ha esztek is, az istenadta nyáj nem fogy el.»

A mint így van, a tunguz visszajött. Bement a házba, enni kapott. Az evéssel elkészült, kiment, menni kezdett. A tunguz mondja: «Az enyémnél nagyobb nyájad van, holnap a nyájad egyik felét elvinni szándékozom.» A mandu mondja: «Nálad adósságom nincs, tőled lopott marhám sincs, az isten a mennyit adott, annyim van.»

zalewatti iis, táus lauəl: «nnyèn uèlda màsləm!» — «manèm òl uèl, tōrāmna an' uèl'sàim.» táus si iāzəy çòləs. «nòməsmàn òlà! mà si tōrām and ošlèm.» át çoisət. vbəl pèlà lauəl: «çontləmən!» vbəl lauəl: «çol çontləmən? min çodi çontləmən? tàs-mən çol tüləmən?» — «táus, tōrām louəl pàrdəm tàs-ki, át tüll!» mur çoidi èuəlt vbəl pilna çontsəyən. mur kil'sət. «kožàiyəlu andàmnyən!» táus ioytəs, mur pilna läləsta iis. «kožàiyəlu, muç and ošlu, ços-man'səyən. táus tús uəstəda pitsəli, murəl pilna lābət ədəyçotl uəstəli. táus uèləm-kəmət uèl'səli, lilyəy-kəmət lilyəyət.

mosa puràjətna aì mandu çət òləm tɔyàina ioytəs. tàs andəm, mur andəm. uèləm-kəm nəyçoi uèləm. vbəl pèlà lauəl: «təm tázəm tōrām pàrtsəli i táusna ioyo-uisa. táus, uandì, tōrām èuəlt uul olmal.» vbəl pèlà lauəl: «mà manləm.» aì mandu manəs, vbəl çàtuwlna çazəs.

aì mandu táus çàtna manəs. mur ər. táus lauəl: «çoidau

Másnap lett, a tunguz mondja: «Téged meg kell ölnöm!» — «Engem ne ölj meg! az istentől nem ölettem meg.» A tunguz ezt a szót hallotta. «Gondold meg, én azt az istent nem ismerem.» Éjjel lefeküdtek. A nénjéhez szól: «Meneküljünk!» A nénje mondja: «Hová meneküljünk? mi hogyan meneküljünk el? a nyájunkat hová vigyük?» — «A tunguz, ha istentől neki rendelt nyáj, hadd vigye!» Miközben a nép fekszik, a nénjével együtt elmenekültek. A nép fölkel. «A gazdáink nincsenek!» A tunguz megérkezett, a néppel hadakozni jött. «A gazdáink, mi nem tudjuk, elmentek.» A tunguz a nyájat hajtani kezdte, a népével együtt hét nap, hét éjjel hajtotta. A tunguz, a hány [embert] meg lehetett olni, megölte, a mennyi annyi életben maradt.

Egyszer valamikor (tk. valamely időben) a kis mandu, hol előbb a háza volt, odaérkezett. Nyáj nincs, nép nincs. A mennyi embert csak meg lehetett ölni, meg van ölve. A nénjéhez szól: «Ezt a nyájamat az isten adta, a tunguz visszavette. A tunguz, lásd, az istennél is nagyobb.» A nénjéhez szól: «Én megyek.» A kis mandu ment, a nénje a házhelyen maradt.

A kis mandu a tunguz házába ment. A nép sok. A tunguz [így] szól: «Ki jön?» Azok mondják: «A kis mandu jövése lát-

íil?» moꝝot laulot: «*aí mandu íidal níla.*» — «*nəꝝ aí mandu
 uélalən!*» — «*muy ɣodí-sɔꝝət uélleu;*» — «*nəꝝ sálitlələn?*» *aí
 mandu mur ɣoza íoꝝtəs.* «*mandu malai íisen?*» — «*tázəm ɣol
 túsən? tórəm nəꝝən pərdəm tásl and ős!*» *táus kús ɛꝝ'əs.* — «*aí
 mandu íoꝝo-lɔꝝà!*» *aí mandu íoꝝo-lɔꝝəs, í-pələk pələ am'səs.
 táus aíltaíí íoꝝəl uís, aí mandu tut uldi sɔm puləꝝ íoutsəlí.
 táus náləl lou ɣoza an' íoꝝtəs.* — «*nəꝝ ɣodí íisen? an'-kí lābət-
 sən, uək' and át lābət-sən! manəm uélða tórəm mosanəm pərtsa.*»
lís, íen'ízəs. *lɔꝝmal, íəǵmal íubina sídi lauəl:* «*táus, tázəm túləm.
 nəꝝ í súíuən an' íil.*» *kim-édəs, pəꝝ'k-ɣól elti kuzídəs.* *aí mandu
 kuzídəs, íttam tás matta mola mouna ősət, sí mou pələ árátəlna
 man'sət.* *táus mur pōdər'lat:* «*í ntšəm súíu tom tás pələ než an'
 manəs.*» *táus lauəl:* «*mandu ɣóríman òlà! mù nəꝝən ɣodás-kəba
 uélłəm!*» *mandu manəs, íoꝝoš-vɔꝝgərməs:* *nəꝝíí úsíí íidal níla.
 tám úsíí seltta tí íoꝝətí.* *mandu nɔməsí:* «*manəm sí uélłəlí.*»
mandu í kurl ílb(i) ɛꝝolt, í íúsl ílb(i) ɛꝝolt lɔꝝəs í ɛdəs: *nəꝝíí*

szik.» — «A kis mandut öljétek meg!» — «Mi hogyan öljük
 meg?» — «Sajnáljátok?» A kis mandu a néphez érkezett. «Mandu
 miért jöttél?» — «A nyájamat hová tetted, az nem volt az istentől
 neked rendelt nyáj!» A tunguz a felső subát levette: «Kis mndu
 gyere be!» A kis mandu bement, az egyik félre leült. A tunguz-
 zal szemben ültek a két oldalsó padkán. A tunguz szép csön-
 desen íjat fogott, a kis mandut a tűzön keresztül a szive irá-
 nyában meglötte. A tunguz nyíla ő hozzá nem jutott el. «Mi
 van veled? Ha nem tápláltál volna, hát örökre nem tápláltál
 volna! Az isten. lehetséges, az én haláloamat még nem rendelte
 el.» Evett, ivott. Miután evett, ivott, így szól: «Tunguz, a nyá-
 jamat elviszem, a te egy borjad nem jön csak.» Kiment, a fog-
 nyílásán keresztül füttyentett. A kis mandu füttyentett, erre a
 nyáj, a mely földön azelőtt voltak, mindvalamennyi arra ment.
 A tunguz nép beszél: «Egy bolondos borjú nem ment csak a
 nyájhoz.» A tunguz szól: «Mandu rettegj! én tégedet valahogyan
 [mégis] megöllek!» A mandu ment, visszatekintett: Egy fehér
 medve jövése látszik. Ez a medve onnét idejön. A mandu gon-
 dolja: «Engem ím megöl.» A mandu az egyik lába alá, az egyik
 keze alá ereszkedett és ment: fehér jegesmedve formává lett.

ieŋ'gàsni çòràssi iis. ittam kàt ieŋ'gàsni iɔrâ-kùdèrmæda pitsəŋən i nèmattütən an' uèlləŋən. lābət çv̄tl èuəlt, lābət āt èuəlt kùdèrməsəŋən, kàt tv̄ràina kòrisəŋən, kàtis kòrisəŋən, al-çoiłəŋən. ai mandu uantlèli: tåus pudl àsni çòràssi iis. loy pà pudl àsni çòràssi iis. pà iɔrâ-kùdèrmæda pitsəŋən kàtni kòrisəŋən. tåus, sidi uantman tv̄ilèli, ièuər çòràssi iis. ai mandu pà ièuər çòràssi iis. si loçtəməsəŋən, al-ueiłi pitsəŋən. tåus nòçməs: «ai mandu mutràieŋ olmən!» — «mà çada ošlèm mutrà? tórəm-àzəmna matta çv̄lda ant pàrtsàiem.»

tåus nòçməs: «ai mandu, mà lauləm: nny òli apsi, mà olləm iai! kutmænna pà ant sūmitləmən, pà ant lāuətləmən! tàm tàsman, tàm uòlβəsləmən. i-kəmna nny koçà òli! i mà koçà olləm! apsisəŋ(?) mà ços-pèlèi manləm, nny pà iuə! nny-ki manlən, mà pà iłəm. ādələmən, moçiləmən ant kitlələmən! mà çalèuət mà murəm pàrtlèləm, nny murən pilna i-ıv̄râ āt kaslèt!»

kàt tàs i-ıv̄râ kaslèt. mandu çàtna mur ioytəs: uètiðŋ-kəm çàtti iis. mur pilna matta çondəm mandu, loy iaiəl sè ioytəs, ai mandu tàs çoça.

Most a két jegesmedve birkózni kezdett és nem tudja egymást megölni. Hét nap, hét éjjel birkóztak, két helyen estek el, kétfelé estek, csak feküsznek. A kis mandu látja: a tunguz barna (tk. fekete) medvévé lett. Ő is barna medvévé lett. Megint elkezdtek birkózni, kétfelé estek el. A tunguzt így megfigyeli, farkas formává lett. A kis mandu is farkas formává lett. Így erőlködtek, erőtlenné lettek. A tunguz megszólal: «Kis mandu fortélyos vagy!» — «Én honnét tudnék fortélyt? az égi atyámtól az elébb meghalni nem rendeltettem.»

A tunguz megszólal: «Kis mandu, én azt mondom: te légy az öccs, én leszek a bátya! Magunk között nem veszekedünk, nem civódunk. Ez a nyájunk, ez a vagyonunk. Egyformán te is légy a gazda, én is leszek a gazda. Mint két egy-testvér, ha én valamerre megyek, te is jöjj! Ha te mégy, én is megyek utánnad. Egyikünk a másikat nem küldi. Én holnap a népemnek meghagyom, [hogy] a te népeddel együvé költözködjének.»

A két nyáj együvé költözködött. A mandu házába nép jött: valami ötven ház lett. A néppel együtt az egykor elillant mandu, az ő bátyja is odajött a kis mandu nyájához.

táus joxtas, ai manduul pilna joxtsəŋən. lida pitsət, uetiöŋ xət xoža i-pulləŋ uetiöŋ kuləŋ uella. ittam uul mandu mur kutna pödər'l, (sidi) lauəl: «apsəm.» ai mandu xələntl, vbəl pələ lauəl: «sit xojdən ös?» vbəl lauəl: «nvy xodi and ošlən?» — «mà, lauəl, ant xəšləm.» vbəl lauəl: «nvyèn uelda xviəm iaiən.» «mà, lauəl, iai tviməm vndi. iai-ki tvisəm loln, táus iaii an' tvisəm loln.»

lida, iəšta pitsət. ai mandu lauəl: «uul mandu, nvy xada ləškəm mou ol, si manà! mà tàdà tam tàžəm törəm pərdəm tás, nənxojna luyman ant xoləl, törəmna uella-gi, i üt siməl!» uul mandu azət šidəmì iis.

táus nóyməs: «apsi, ittam lön'dət èlləda pitsət. lön'dət kələdmna mou ŋantta manləmən!» mandu lauəl: «mà an' ueritləm!» — «malai an' ueritlən, mutràieŋ ösən?» — «mà mutrà xətsə ošləm!» tuma uer'səŋən i lön'dət lətti tvràina xədat uer'səŋən. lön't-xət xoža lnyšəŋən. ləbət xvtl xojsəŋən. ləbət xvtl euəlt ar

A tunguz megérkezett, a kis manduval együtt jöttek. Enni kezdtek, az ötven háznak egyenlően ötven rénszarvast vágnak le. Most az öreg mandu a nép között beszél, azt mondja: «Öcsém.» A kis mandu meghallja, a nénjéhez szól: «Kicsoda ez? (tk. Ez kicsodád?). A nénje mondja: «A téged veszendőbe (tk. megölni) hagyott bátyád.» — «Nekem, úgymond, hát bátyám is van. Ha bátyám lett volna, a tunguzt nem tartottam volna bátyám gyanánt.»

Enni, inni kezdtek. A kis mandu mondja: «Öreg mandu, te, a merre tágas föld van, menj oda! Ez a nyájam istentől rendelt nyáj, embertől megevén nem fogy el, ha az isten megöli, egy éjjel is kevés.» Az öreg mandu egészen elnémult.

A tunguz megszólal: «Öccse, im a ludak szállni kezdtek, a ludak nyomában (é. a ludakkal együtt) menjünk világot látni!» A mandu mondja: «Én nem tudok!» — «Mért nem tudnál, [hisz] fortélyos vagy?» — «Honnét tudnék én fortélyt?» Tanácskoztak és a ludak vedlő helyére házat csináltak. A lúdházba bementek. Hét nap feküdtek. Hét nap alatt sok lúd érkezik, odaszáll hozzájuk. Az a földnyelvük lúdtól egészen tele van

lòn' iorətł, lin xozən lätł. si mou-ıvıen lòn'tna azət teliıı lätıa. (mouəl aiıı ıis). tıus vudııl: «mandu, mäs lòn't xörässı ıısəm!»

mandu lauıł: «mä lòn't xörässı yolna anda ııləm.» tıus mosa poräina vıdas: «mä lòn't-punna ıtsüıəm.» mandu lauıł: «mä ısi lòn't xörässı ıısəm.» sidi oldən ıualt kāmən sözilıııda pitsəyən, torällən ınəmdi pitsət. lòn'di-pugat pilna ıvıı'ta pitsəyən. sidi ıvıı'tən ıualt porləsəyən. lòn'-pugat pilna manłat.

törəm patłada pidəs. lòn'dət koğä lauıł: «təm toräina xoiıu, naurəmat mėtıst!» lıda pitsət, lòn'dət koğä ı səmal ıantł, ı səmal xoiıł. top naurıı ıis, poskən arəməs, kät-xöləm-kəm seda xazəs. lòn'dət koğä lauıł: «törəmnä sidi pirtsäıı, si nəııyo ıvıı naurəm tvııdı nəııyo tanııä, ıvıı'k-xul ıeldä lou mäsəy an' xäıł, louıl törəm mola-kəm pirdəs, si-kəm xazəs.»

selta porləsət. ıan-kəba ıan manłat, xou-kəba xou man'sət. ı xvıı manəm toräııl nıməsna an' nömlä. lòn'dət koğä lauıł: «ıəsəy keı ılbina ıl-lätł!» ıəsəy keı ılbina lätıst. törəm mola-

szállva (a föld kicsinyné lett). A tunguz kiabál: «Mandu, én lúdformává lettem!»

A mandu mondja: «Én még nem válok (tk. jövök) lúdformává.» A tunguz később (t. i. más időben) kiáltott: «Énnekem lúdpihém jött ki.» A mandu mondja: «Én szintén lúdformává váltam.» A mint így vannak, künn lépegetni kezdtek, a tollaik nőni kezdtek. A lúdfalkával kezdtek járnikeelni. A mint így járnak, elröpültek. A lúdfalkával mennek.

Az ég sötétedni kezdett (= alkonyodott). A ludak gazdája szól: «E helyen pihenjünk, a gyerekek elfáradtak!» Enni kezdtek. A ludak gazdájának az egyik szeme vigyáz (tk. néz), a másik pihen. Alighogy világosodott, puska durrant, valami kettőhárom [t. i. lúd] ott maradt. A ludak gazdája mondja: «Az isten így rendelt bennünket, az az ember ott lenn, gyermekes ember talán, vízi halat talán nem tud fogni, a mennyit az isten rendelt neki, annyi maradt ott.»

Innét elröpültek. Rövidnek rövid ideig mennek, hosszúnak hosszú ideig mennek. Egy napig ment útjukat, [tk. helyüket] nem tartják emlékezetben. A ludak gazdája szól: «A lyukas kőszikla alá szálljunk le!» A lyukas kőszikla alá szálltak. Az isten

ārāt uai pārdas, azāt sī āgammel. lōn'dat kožā lauāl: «naurēmät žolentādi! nēmattit alt būāl, patlam tvrāina sōsta pitlu. lābät žvtl sōslu, mattit-ki būāl, āradūna žvllu.» lābät žvtl sōssät, lābät-mät žvtlna nāuī tōrēm pēlā ētsät, būda pitsät. nāuī tōrēmna iōrātsät, žol māsl, sūis man'sät, žada tvrāiäl ös, sūis man'sät.

sidi iŋv'tal ēuält lōn'dat kožā lauāl: «tām mouna simās žorbī mou ol, puskān an' tvīlät, top iōrāl tvīlät. nōmelta-gi man-län, mŋxti uēllāien, iln-gi āmāslän, mŋxti uēllāien. tām mouna žanādūiman ollu!»

sidi oldel ēuält pittī tvrā kašta pitsät. «ār mur žoža an' pitlēmän!» tāus lauāl: «muy tām mouna uēlβōslādeyna isi ār uai kašlu, tām mou-iāž i-sidi ār uai kašlet (vagy: tāmät māzəŋ i-simāsät tayrā!).»

ai mandu-tāusŋən sidi mandən ēuält lōn'dat ākmāsmel. tāus lauāl: «lōn'dat ākmāsmel, tādā i pitlēmän!» ai mandu lauāl: «ādälēmän tvrāina ösmän-ki, iam ös lobn!» ār lōn'dat žoža pitsä-

a mennyi állatot (t. i. madarat) csak rendelt, mindnyájan ott vannak összegyülekezve. A ludak gazdája mondja: «Gyerekek, ide haligassatok! Egyitek se gágogjon (tk. üvöltsön), sötét helyen kezdünk lépni. Hét napig lépünk, ha valamelyitek gágog, mindvalamennyien elveszünk (tk. meghalunk).» Hét napig léptek, a hetedik napon a világos ég felé értek ki, gágogni kezdtek. A világos égbe jutottak, a hová kell, arra mentek, a hol a helyük volt, oda mentek.

A mint így vándorolnak, a ludak gazdája mondja: «Ezen a vidéken olyan föld van, puskájuk nincs, csak ijuk van. Ha fönt mégy, mindjárt megöletel, ha alant ülsz, rögtön megölnek. Ezen a vidéken rejtőzködve legyünk!»

A mint így vannak, vedlő helyet kezdtek keresni. «Sok néphez ne szálljunk mi ketten le (t. i. vedleni)!» A tunguz mondja: «Mink is, mikor ezen a vidéken vadászunk, a sok vadat keressük, az idevalók szintén a sok vadat keresik (Ezek is ugyanolyanok talán).»

Miközben a mandu és a tunguz így mennek, a ludak összegyülekeztek. A tunguz szól: «A ludak összegyültek, itt lohosodjunk mi is!» A mandu mondja: «Ha külön helyen volnánk, jobb

յոն. *sitt ior'an-li, pòst-li, iəŋ'gəl azət an' nıla: sorli lòn't. aǐ mandu laŋəl: «mola ɣantsən?» táus laŋəl: «mà ɣantəmədəm andəm.» aǐ mandu laŋəl: «lòn't uèldi ɣoǐ ǐ séməl ɣantsəm.» táus laŋəl: «təgli ǐalmilən!» mandu àlyís (lòn'dət àləŋna) manda pídəs. táus pà manda pídəs. ior'os'-vŋgərməşŋən: ɣada nàuərdət, seda nàuərdət. lòn't uèldi ɣoǐŋən pòdər'ləŋən: «kət lir lòn'tŋən olləŋən, sitŋən àləŋna uèlda məslət.»*

lin (mandu-təusŋən) iəŋ'g ilbina ləŋsəŋən, iəŋ'g ilb(i) èuəlt sidi manləŋən. taləŋ pòst-ɣor manləŋən, táus laŋəl: «mà male putsəm!» mandu manəs, kòrdi pòn ɣoza toɣo-ɣaǐs. si iəŋ'k ɣoza iltə-sv'ət mandǐ tv'ə kəşləŋən and oşsəŋən. ǐ ɣuǐ laŋəl: «mouna killəmən!» mandu kiləs, táus kiləs. toɣos' pòn tombi pèli mandal sv'əǐt táus ǐelta (kurəl èuəlt) àm'βna təŋməsa. táus èudəs: «mandu, àm'βna si ǐsəǐəm!» mandu ior'o-vŋgərmal, àm'β-ozna margəl ɣattəsəlǐ, marək ǐətl sòppǐ təŋnəmdəs. táus àm'βna ɣos-luttəsa, iəŋ'kna pà mɣxti kòrəβtǐs-ŋən. sidi man'səŋən, lărna ètsəŋən, iəŋ'g ilb(i) èuəlt top

volna.» A sok lúdhöz szálltak. Hogy ez folyó-e, folyóág-e, a vize éppen nem látszik: csupa lúd. A kis mandu szól: «Mit láttál?» A tunguz mondja: «Én semmit sem látok.» A kis mandu mondja: «A lúdölő ember egyik szemét láttam.» A tunguz mondogatja: «Hiába hazudsz!» A mandu előre (a ludak elejéhez) kezdett menni. A tunguz is menni kezdett. Visszatekintettek: ott a békák, itt a békák. A lúdölő férfiak beszélnek: «Két ismeretes lúd van, ezeket kell előbb megölni.»

Ők (a mandu és a tunguz) a víz alá buktak, a víz alatt ilyen mennek. Egész folyóágvonalat mennek, a tunguz mondogatja: «Én már fulladok.» A mandu ment, drót (tk. vas) czé- gébe ütközött. A vízhez alant járó utat keresnek, nem találnak. Az egyik ember mondja: «Menjünk ki a földre!» A mandu kiment, a tunguz [is] kiment (tk. kelt). Miközben odamennek a czége tulsó felére, a tunguzt hátulról (a lábánál) egy kutya megharapta. A tunguz kiáltott: «Mandu, az eb mindjárt megesz engem!» A mandu visszatekintett, az eb fejét a szárnyával megcsapkodta, a szárnya izülete ketté törött. A tunguzt az eb eleresztette, a vízben rögtön lebuhtak, így mentek. Egy árad-

ívt-tvîlên nox-êltvîlên. lâr-kudâβ-kêmna iorâtsânen, wantman tvîlâlên: kât çui çâβna lëlman îidên nîla. sommî laiman lâualt-lânen, lîn lâr î-pêlakna kil'sânen. simâs kormâs kutna lnyssânen, çolna nêhço sôsta an' uèritl. lâr-sil kërêtman sidi lâualtvîlên. tomânen uolli taβsânen.

sidi oldên euelt aî mandu îâsl lâis, tâus àm'p' porêmâm kurâl îammâ îis. tâus toçâl-sôβlal êtsât, mandu toçállal çolna and êtlât. tâus laqêl mandu pêlâ: «mâ si mandêm-lamba.» — «çodi, nny manêm malai çvîlên? mâ âdâl çaslêm, çol manlêm? îûsâm îâmâ îidi kurdâs.» tâus laqêl: «mâ manlêm tûlizât pilna.» aî mandu laqêl: «manêm ueldî òrâyna nêman' tî tuumên! matta lausên: «ços-pêlâ-ki manlên mà nnyên ant çvîlêm». ittam si îûsânen iorêmâsên?» — «tvîli si îis, çundî manlêmân!» tâus pôrlâs i manâs. loy si tvçâina seda i çazâs. tâus tûlizî-çôrâsna pôrlâs. aî mandu îâsl îammî îis, toçállâl êtsât. moy kiiârri îuun-dvîda pidâs, âtl pitl, çvîlna lnlâl. aî mandu toçállâl toçlâyî îis

ványba jutottak. A víz alól csak a csőrük (tk. orruk) hegyét dugják ki: két ember csónakon jön, látszik. Egyenesen állva eveznek. Ők (t. i. a mandu és a tunguz) az áradvány egyik oldalán partra keltek. Olyan fűzesbe mentek bele, hol az ember nem tud lépni. Az áradvány szélét kerülvén így eveznek. Azok (t. i. a mandu és a tunguz) teljesen eltűntek.

A mint így vannak, a mandu keze genyedésbe jött, a tunguznak az ebtől megharapott lába jobban lett. A tunguz tollai (tk. tollvégei) kinőttek, a mandu tollai még nem nőnek ki. A tunguz a mandunak mondja: «Én mintha mennék!» — «Hogyan, te engem miért hagysz el? Egyedül maradok, hova megyek? A kezem még nem tudott meggyógyulni.» A tunguz mondja: «Én megyek a libuczokkal.» A kis mandu mondja: «Engem csak elveszteni hoztál ide! A multkor azt mondtad: «Bármerre mégy is, én nem hagylak el tégedet», most ezt az ígéretedet (szódat) elfelejtetted?» — «Már télre vált az idő, mikor megyünk!» A tunguz felröpült és ment. Ő azon a helyen ott is maradt. A tunguz libuczformában repült. A kis mandu keze javulni kezdett. A mint így van, a kis mandu keze megjavult, a tollai kinőttek. A föld deressé kezdett jődögélni, éjjel esik, nappal ol-

(sic!). toyləŋi iuɯmal iubina iɯŋ'ta pidəs. ioŋo-ɯažəm lən'dət pilna pòrləs.

uàn-kèba uàn manlèt, ɯou-kèba ɯou manlèt, matta uəzəŋ keɯ ɯoza ioŋətsət. lən'dət kožù laɯəl: «sɯŋà patlam iošna sòsbu, nèmətti naurəm alt ɯuəl! mattit-ki ɯuəl, aràduna ɯollu.» uəzəŋ keɯ ɯoza làtsət, kurna sòsta pitsət. ləbət ɯɯl sòssət, ləbətmət ɯɯtləlna nàuì tórəm ɯoza ɛtsət. ɛtmel iubina nàuì tórəm pèlè lən'dət àgəmmel, mouəl an' iula.

lou tàusl uantmal andəm. uaiət ɛuəlt ənžəsəli: «si ɯorbì nəŋɯo uantsàdi, mola andəm?» uaiət laɯlèt: «tùlizət pilna manmal-lamba.» lou si tɯŋàina lən'dət pilna pòrləs, manda pidəs. i uas ilb(i) ɛuəlt manlèt, si uas ilbina tùlizi-pugət uèrɯè ar. uantman tɯlèli: uas ilbina pan-nɯl olmal. si pan-nɯl ɯoza tùlizət si làtmel iula. tùlizət làtsət, lən'dət nòmən siijlèt. uantman tɯlèli: lou i ɯoijəl tùlizi-ləšna ɯaiša. nəl-uət-kəm tùlizi-ləšna ɯaišàijət. lou i-ɯoijəl nàuərliɯl ləš ɯoza. lou (mandu) nòmelta ɯuət: «tàus malai sè tayarləsən? sàra manda uatsisən, ittam malai sè tayar-

vad. A kis mandu tollai tollasodtak. Miután megtollasodott, jární kezdett. A visszamaradt ludakkal elröpült.

Rövidnek rövid ideig mennek, hosszúnak hosszú ideig mennek, az előbbi lyukas kősziklához jutottak. A ludak gazdája mondja: «Ezután sötét úton lépünk, egyik gyerek se gágogjon! ha valamelyik gágog, mindnyájan elveszünk.» A lyukas kősziklához szálltak, gyalog kezdtek lépni. Hét nap lépnek, a hetedik napon a világos égre kiértek. A mint kijutottak, a világos ég felé összegyülekeztek, a földje nem látszik.

Ő a tunguzt nem látta. A madaraktól (tk. az állatoktól) kérdezte: «Ilyenforma embert láttatok-e, vagy nem?» A madarak mondják: «Alighanem a libuczokkal ment.» Ő ezen a helyen a ludakkal együtt elröpült, menni kezdett. Egy város aljánál mennek, a város alján a libuczfalka ugyancsak sok. Megfigyeli: a város alján fővenyfok van. E fővenyfokhoz szálltak a libuczok, [úgy] látszik. A libuczok leszálltak, a ludak fönn keringenek. Észreveszi: az ő pajtása (t. i. a tunguz) libuczhurokba ütközött. Valami négy vagy öt libucz hurokra került. Ő felülről elkiáltja magát: «Tunguz, miért akadtál meg? Hamarébb akar-

læsen?» táus noʒos ʒuətł lòn'dæt pèlù: «mandu, manèm ʒilβədà!» mandu laʒəl: «mà an' ʒèritlèm. noʒ tórəmna àt ʒilβətłajən! noʒ matta manèm ʒsi ʒvlda ʒvišèn.»

mandu ʒantman tvilətł: ʒas èuəlt i rus ʒi noʒəmdal ʒila, tülizət ʒoʒa ʒoʒtəs. — táus si kätłəm ʒila. táus sàbəl-loʒəl ʒourà si perəməsa. rus ʒi ʒèt tülizi ʒèləs. «tórəm pàrdəs, iməm pilna tülèm!» ittam mandu sidi i manəs. lòn'dæt koʒà laʒəl: «i ʒoʒiən si ʒèl'sa!» mandu laʒəl: «tórəm pàrdəm sormal ʒoʒtəs.»

sitalna man'sət. lòn'dæt koʒà laʒəl: «náurəmət, ʒallu! ʒou mou ʒisu.» làtsət il. il-làtmel ʒubina līsət, ʒèšsət i ʒoʒsət. àləʒ svʒət kil'sət. lòn'dæt koʒà laʒəl: «mou ʒolna ʒou, kilàdǎ!» pòr-ləsət, sidi manlèt. lòn'dæt koʒà pilna i ʒirsu manləʒən. si-kəmna ilta-svʒət pvskàn si arəməs. kät lòn't il-kòrisəʒən, ʒaisàʒən. lòn'dæt koʒa laʒəl: «si nəʒʒo, laʒəl, mola lūʒman ol, tórəmna sidi pàrtsàiu. muʒ ʒoʒtəu išna ʒèlβəsləda-ʒi ʒàšł, ʒonəl lill.»

tál menni, most miért akadtál ott meg?» A tunguz fölfelé üvölt a ludak felé: «Mandu, ments meg engemet!» A mandu mondja: «Én nem tudlak [t. i. megmenteni]. Mentsen meg az isten! Te engemet nem régen szintén veszendőbe (tk. halni) hagytál.»

A mandu megfigyeli: a város felől egy orosz öreg ember lohol, látszik. A libuczokhoz érkezett. — A tunguz ím meg van fogva. A tunguz nyakacsigolyáját (tk. nyakacsontját) az orosz öreg ember kicsavarta. Az orosz öreg ember öt libuczot fogott (tk. ölt). «Az isten adta, az asszonyommal együtt majd megeszem.» Erre a mandu is ment [tovább]. A ludak gazdája mondja: «A pajtásod ím megöletett.» A mandu mondja: «Az isten rendelte halála jött el.»

Aztán mentek. A ludak gazdája szól: «Gyerekek, háljunk meg! messzi földről jöttünk.» Szálltak le. Miután leszálltak, ettek, ittak és lefeküdtek. Reggel fölkeltek. A ludak gazdája mondja: «A földünk még messzire van, keljete föl!» Felröpültek, igyen mennek. A ludak gazdájával egy kis ideig mennek (t. i. a mandu). Ekkor alulról puska durrant. Két lúd leesett, találva lettek. A ludak gazdája mondja: «Ez az ember, úgymond, mit evén van? Az istentől így rendeltettünk, a mi megérkezésünkkor ha vadászni tud, a gyomra éhes.»

uàn-kèba uàn manlèt, zou-kèba zou manlèt, matta ləu zatsa ìsət, si mouna iorətsət. sè iorətmelna ləs top lolda pitmal. təus zətl uətna vridəm, loy zətl zolna taləŋ. lòn't-χòràsna uantsəli: təs uul. matta lòn'tti iuyəm zədəlna manəs. zədəlna ioro-lvəəs. ləbət zətl i tvəina əməsl, lòn'-punləl, lòn'-toyəlləl arətəlna zos-ləgən'sət. sidi əməstal əuəlt iəsləl zandi nəŋxo iəssè ìsət; orəlna, səməlna nəŋxo iəssè ìs. i-mosajna zəlləl: nəŋxo iorətmel zətl. aijilta kimiš uətl: zəlləm zandi zoi. «kožəilu zolna andəmət. təus zət uətna vridəm, a i mandu zət zolna taləŋ olmal; a i mandu ilamba lələŋ, təus ilamba zvləs, zətl sugəlləməl.»

a i mandu vuda pidəs, tomət paldəməsət, mundi zatsa ìsət, ittam pə zolna manlèt. a i mandu zəzəs. tomət ioro-iorətsət, laulət (mozət zoza pòdər'lət): «kulna zvs kətlisəiu!» uul jəx laulət: «ntšəmət olmən, zada oldi kul seda?» mur man'sət, toyo-iorətsət. a i mandu səziləjil. «manəm tvidi kvləŋ tust i?» «andəm.» i zui manəs kvləŋ tuda. kvləŋna ioxtəftəsə. «nəŋ svə manədi! kvləŋləm tadə ət laulət!» a i mandu mur əuəlt zovənsək ləjil.

Rövidnek rövid ideig mennek, hosszúnak hosszú ideig mennek, a honnét azelőtt jöttek, arra a földre érkeztek. A mikor odaérkeztek, a hó éppen csak kezdett olvadni. A tunguz házát a szél szétszaggatta, az ő háza még egész. Lúdképeben látta: a nyáj nagy. Abba a házba ment, a hol azelőtt lúddá változott. A házába belépett. Hét nap egy helyen ül, lúdpihéi, lúdtollai mindvalamennyi levált. A mint így ül, a kezei osztják ember kezévé váltak; fejre, szemre emberformává lett. Egyszer csak hallja: emberek érkezete hallszik. Csöndesen kifelé néz: három osztják ember. «A gazdáink még nincsenek. A tunguz házát a szél szétszaggatta, a kis mandu háza még egész; a kis mandu talán még él, a tunguz talán meghalt, a háza össze van törve.»

A kis mandu kiabálni kezdett, azok megijedtek, a honnét az imént jöttek, még most is mennek. A kis mandu [ott] maradt. Azok visszaérkeztek, mondják (a többiekhez beszélnek): «Az ördög majdnem megfogott bennünket!» Az öreg emberek mondják: «Bolondok vagytok, hol van itt ördög?» A nép ment, odaérkezett. A kis mandu sétál. «A nekem való rénszarvast hoztátok?» — «Nem a!» — Egy ember ment rénszarvast hozni. Rén-

mur manəm iubina uošlay-soyta iorà-tvǵertseli: táus mola xorbi òs, si xorbuì uèr'seli. sitalna knlàylàl kírəs i manəs. tom xätna ioxtəs, mur kāmən làiùl. mur pödər'tel šätl: «törəm pàrdəs, kožäü ioxtəs, táus seiəl xolna andəm.» — «táus tám tvl àl laiälän!» (mandu. pödər'l). xätlib(i) èuèlt aì mandu »bəl kim-èdəs. «iuuà, lauèl, iski pädəm ueržən xašmaldà!»

lou top ioro-lvǵəs, táus iməl ioxtəs. «aì mandu, lauèl, nvǵ xodi iorätmən?» — «i xuiəm tülizi xöräsna iuumal tvǵäina tülizi lišna pitsa i uèl'sa.» — «nëməza andəm! i xuiən nvǵ mou-kutna xvisèn.» — «mä-ki xvisèm, iorätl.» táus imi xät'laman ioro-manəs. nənǵoi kidəs. «matta tödü öləm xät, lön't-xöräsna manəm xät, si xätl uandälän!» i xui manəs, uantläli: «táus xät xožəyna nənǵo làiùl. si asnal ioxtəs, uantläli: nənǵoi and ol; mola keu, mola iux, si ošl andəm. si oxlən xoi ioro-iis: «nənǵoi mola kul!» táus iməl mur pà kidəs. toro-iorätsət: iux and ol, keuà iuumal (tamotta aì mandu uošlay èuèlt tvǵertseli), nömər

szarvast hoztak oda neki. «Ti aztán menjetek! a rénszarvasaim itt hadd álljanak!» A kis mandu a néptől egy kissé távolabb áll.

Miután a nép elment, agyagsárt gyúrt össze: a tunguz a milyen forma volt, olyan formává csinálta. Aztán a rénszarvasait befogta és ment. A másik házába érkezett, a nép künn áll. A nép beszélgetése hallszik: «Az isten [úgy] rendelte, a gazdánk megérkezett, a tunguznak még semmi nesze sincs.» — «A tunguzt ebben az esztendőben (tk. e télen) ne várjátok!» (A mandu beszél.) A ház belsejéből a kis mandu nénje kijött: «Gyere, úgymond, a hidegtől fagyott arcodat melegítsd meg!»

Ő alighogy belépett, a tunguz felesége jött. «Kis mandu, te hogyan jöttél meg?» — «A társam, mikor libuczformává lett, libuczhurokba esett és megöletett.» — «Nem igaz, az emberedet te útban (tk. föld közben) hagytad.» — «Ha [ott] hagytam, [hát] megérkezik.» A tunguz felesége sirva visszament. Embert küldött: «Azt a régi házat (tk. azt az elébb ott volt házat), a hol lúdformává lett, azt a házat nézzétek meg!» Egy ember ment, látja: a tunguz háza mellett ember áll. Közlebb jött, látja: nem ember; kő-e vagy fa, nem lehet tudni. Ez a szános ember visszajött. «Ember vagy ördög!» A tunguz felesége megint népet küldött. Odaérkeztek: nem fa, kővé lett (az elébb a kis

keuà iuumal, isi nënço çorbì. mur toço-man'set táus imi çoça.
 «*keuà iuumal. igen mola çòràspi òs, keu si çòràspi.*» imi lauàl:
 «*táus tóràm çoça šenk màzòs, tóràmna sit òràçna sidi i pàrtsa,*
keuà iida.» si kińça táus imi si keu pèlà çvlt pviıksəl, àtl
 pviıksəl.

mandu agyagból gyúrta), kerek kövé lett, olyanforma mint az ember. A nép oda ment a tunguz asszonyhoz. «Kövét vált az urad, a milyen forma volt, a kő olyan forma.» Az asszony mondja: «A tunguz az istennek igen kellett, az istentől azért rendeltetett úgy, hogy kövé váljak.» Ettől fogva a tunguz felesége ehhez a köhöz nappal könyörög, éjjel könyörög.

PÁPAY JÓZSEF.

Külföldi irodalom.

Finnisch-ugrische Forschungen. Bd. V. Heft 1—3. (SETÁLÁ E. N. Dem andenken F. J. Wiedemann's. — POIBOT J. Recherches expérimentales sur le dialecte lapon d'Inari. — SZINNYEI J. Über den Ursprung der personalsuffixe *-n* und *-nak, -nek* im ungarischen. — MIKKOLA JOOS. J. Fi. *peijaiset.* — SETÁLÁ E. N. Zu dem urfi. *rn.* — Anzeiger, heft 1—3. Bibliographie für das Jahr 1902. — Mitteilungen: egyetemi előadások, tudományos társulatok és intézetek működése, tanulmányutak; KUUN GÉZA gr., SZILASI MÓRICZ és ANDERSON N. nekrológja stb.)